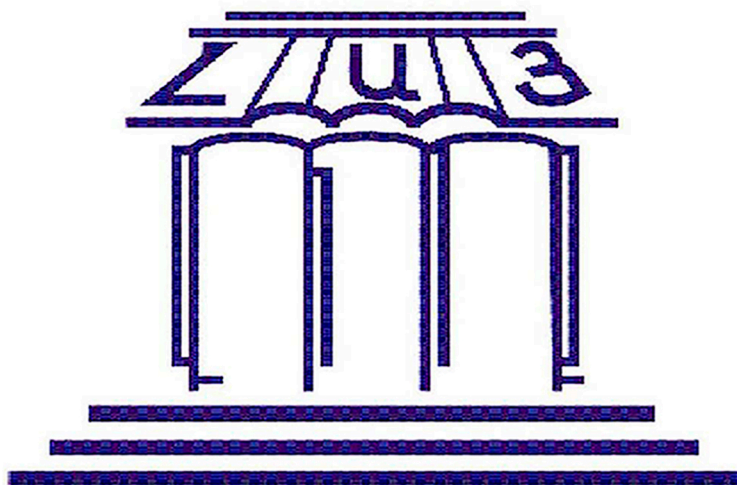

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a **Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported** (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով

ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

8810

3KN4

2-53

3KП4

2-53

24 SEP 2006

ՍԵՐԻԱ, № 2

09 DEC 2009

ԱՌԱՋԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

ՅԵՎ

ՆՅՈՒԹԵՐ

1929/1930 ՈՒՍ. ՏԱՐԻ

ՀԱՍՑԵ

Հեռակա կրթական դպրոց
Յերևան, Լենինի փողոց № 36Заочная партийная школа
Эривань, улица Ленина № 36

Количество часов 20

Русский язык

Задание № 2.

Цель задания. Научить читать и писать. Ознакомление с окончаниями слов, отвечающих на вопросы: «какой? какая? какое?» Ознакомление с буквой «Ь» (мягкий знак)—мягкое произношение согласных в середине и в конце слова; с «Ъ» (твёрдый знак) в середине слова. Дать понятие о действии предмета. Уметь различать лица, числа и времена.

Тема.

Деревня: а) «Приготовление к зиме», б) «Зима», в) «Весна». Слова отвечающие на вопросы: «какой? какая? какое?» «Ъ» и «Ь». Действие предмета. Лица. Числа. Времена (сейчас, вчера, завтра).

1. **План проработки.** Статьи: «Осень в деревне», «Готовим виноград к зиме», «Шутка», «Что лучше», «Сбор хлопка», «Кто как зиму встретил», «Зимующие птицы», «Зима». Стих. «Весна» и статья «Овчарка».

2. **Литература:** «Красная звезда» часть II. Страницы: 49, 51, 52, 53, 55, 59, 62, 64, 67, 73. Постатейный словарь: 145, 146, 147, 148 стр. и 149, 150.

3. Методические указания.

78929-60

11.06.2013

Какой?

Большой—маленький;
красивый—некрасивый;
светлый—темный;

каменный—деревянный;
сладкий—горький;
горячий—холодный;

Окончания: «ой», «ий», «ый» называются окончаниями мужского рода.

Какая?

Большая—маленькая;
красивая—некрасивая;
светлая—темная;

каменная—деревянная;
сладкая—горькая;
горячая—холодная;
синяя.

Окончания: «ая», «яя» называются окончаниями женского рода.

Какое?

Большое—маленькое;
красивое—некрасивое;
светлое—темное;

каменное—деревянное;
сладкое—горькое;
горячее—холодное;
синее.

Окончания: «ое», «ее» называются окончаниями среднего рода.

4-5-6 урок.

Мальчик. Кольцо. Крестьянин. Пальцы. Маленький. Большой. Осенью.

Если согласная буква в середине слова слышится мягко, то тогда нужно писать «ь» (мягкий знак).

В словах съезд, подъезд, объявление, съел, подъехал, подъем, в середине слова после согласной буквы пишется «ь» (твердый знак).

7-8-9 урок.

(Кто?) Колхозник (что делает?) пишет.

(Кто?) Мальчик (что делает?) читает.

(Кто?) Птица (что делает?) летает.

(Что?) Огонь (что делает?) горит.

(Что?) Колхоз (что делает?) строится.

Что делает предмет? Пишет, читает, рисует, учит, рассказывает—это все действие предмета.

Я что делаю?

Я говорю.
Я читаю.
Я пишу.
Я учусь.

Я работаю.
Я рисую.
Я рассказываю.
Я пою.

Ты что делаешь?

Ты говоришь.
Ты читаешь.
Ты пишешь.
Ты учишься.

Ты работаешь.
Ты рисуешь.
Ты рассказываешь.
Ты поешь.

Он - она—что делает?

Он - она говорит.
Он - она читает.
Он - она пишет.
Он - она учится.

Он - она работает.
Он - она рисует.
Он - она рассказывает.
Он - она поет.

Я стою.
Ты стоишь.
Он - она стоит.

«Я» обозначает первое лицо.
«Ты» обозначает второе лицо.
«Он - она» обозначает третье лицо.

13-14-15 урок.

Что мы делаем?

Мы читаем.
Мы пишем.
Мы рисуем.
Мы говорим.

Мы учимся.
Мы работаем.
Мы рассказываем.

Что вы делаете?

Вы говорите.
Вы читаете.
Вы пишете.
Вы рисуете.

Вы учитесь.
Вы работаете.
Вы рассказываете.

Что они делают?

Они говорят.
Они читают.
Они пишут.
Они рисуют.

Они учатся.
Они работают.
Они рассказывают.

Единственное число

1 лицо **я**
2 лицо **ты**
3 лицо **он - она - оно**

Множественное число

1 лицо **мы**
2 лицо **вы**
3 лицо **они**

16 - 17 урок.

С е г о д н я.

Единственное число.

Я встаю в семь часов утра.
Ты встаешь в семь часов утра.
Он - она встает в семь часов утра.

Множественное число.

Мы встаем в семь часов утра.
Вы встаете в семь часов утра.
Они встают в семь часов утра.

18 - 19 урок.

В ч е р а.

Единственное число.

Я вставал в семь часов утра.
Ты вставал в семь часов утра.
Он вставал в семь часов утра.

Множественное число.

Мы вставали в семь часов утра.
Вы вставали в семь часов утра.
Они вставали в семь часов утра.

20-й урок.

З а в т р а.

Единственное число.

Я буду вставать в семь часов утра.
Ты будешь вставать в семь часов утра.
Он - она будет вставать в семь часов утра.

Множественное число.

Мы будем вставать в семь часов утра.
Вы будете вставать в семь часов утра.
Они будут вставать в семь часов утра.

КОНТРОЛЬНАЯ РАБОТА.

Допишите.

1. Мужского рода.

Глухой старик
Слепой мальчик
Немой дед
Хромой брат
Красн — флаг

Бел — цветок
Черн — стол
Худ — ученик
Добр — брат
Злой волк

Женского рода.

Глухая старуха.
..... девочка.
..... бабушка.
..... сестра.
..... звезда.
..... роза.
..... доска.
..... ученица.
..... сестра.
..... собака.

Зелен — сад.
Зелен — груша.
Зелен — поле.
Красн — флаг.
Красн — звезда.
Красн — платье.
Нов — трактор.
Нов — машина.
Нов — село.

2. Спиши на странице 49-ой статью «Осенью» и «Осень в деревне» и подчеркни «ь» (мягкий знак) в середине слова.

МОЙ ДЕНЬ.

3. Я встаю в семь часов утра. В девять сижу на занятиях в классе. После обеда час отдыхаю, а час гуляю на свежем воздухе. Вечерами читаю, пишу, слушаю доклады, бываю в театре, кино.

Перепиши статейку, но, вместо «Мой день», напиши «Твой день».

Образец: «Ты встаешь в семь часов утра».

4. Спиши статью: «Сбор хлопка» и подчеркни действия предметов (вчера).

5. Спиши статью: «Зима» и подчеркни действия предметов (сейчас).

6. Напиши действия предметов во всех лицах, числах, (сегодня, вчера, завтра): я охраняю колхоз; я пою «Интернационал».

7. Спиши статью: «Овчарка» и выполни задачу на странице 74.

ПЕРЕВОД НЕПОНЯТНЫХ СЛОВ

ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹՅՈՒՆ ԱՆՀԱՍԿԱՆԱԼԻ ԲԱՌԵՐԻ

Какой—Ինչպիսի
 Произношение—Արտասանութիւն
 Мягкое—Փափուկ
 Понятие—Հասկացողութիւն
 Иметь различать—Կարողանալ տարբերել
 Большой—Մեծ
 Маленький—Փոքր
 Каменный—Քարե
 Деревянный—Փայտե
 Красивый—Գեղեցիկ
 Некрасивый—Տգեղ
 Сладкий—Քաղցր
 Горький—Դառն
 Светлый—Լուսավոր
 Темный—Մութ, խավար
 Горячий—Տաք
 Холодный—Սառը
 Съезд—Համագումար
 Подъезд—Գլխավոր մուտք
 Объявление—Հայտարարութիւն
 Съел—Կերաւ
 Подъехал—Մոտ յեկաւ
 Что делает?—Ի՞նչ է անում
 Действие предмета—Առարկայի գործողութիւնը
 Я - первое лицо—Յես-առաջին դեմք
 Ты - второе лицо—Դու-յերկրորդ դեմք
 Он-она - третье лицо—Նա-յերրորդ դեմք
 Мы—Մենք - հոգնակի առաջին դեմք
 Вы—Դուք - հոգնակի յերկրորդ դեմք
 Они—Նրանք - հոգնակի յերրորդ դեմք
 Допишите—Գրեցեք
 Глухой—Խուլ
 Слепой—Կույր
 Немой—Համբ
 Храмой—Կաղ
 Худой—Լիար
 Добрый—Բարի
 Злой—Չար

Ա Ռ Ա Ջ Ա Դ Ր Ո Ւ Թ Յ Ո Ւ Ն № 2

Մարեմատիկայից

Առաջադրութիւնը մշակվում է 20 ժամում:

Այս առաջադրութիւնն բաժանակալութիւնն է՝ I մեարական չափերի վերածումն ու անդրադարձումը և չորս գործողութիւնը:

II. Թվային և գծային մասշտաբ:

III. Տասնորդական կոտորակներ՝ ծագումը, մեծութիւնը, փոփոխումը, հիմնական հատկութիւնները, կրճատումը, գումարումը և հանումը:

IV. Հասարակ կոտորակներ՝ ծագումը, հիմնական հատկութիւնները, տեսակները— կանոնաւոր, անկանոն և խառը թիւ: մեծութիւնը, փոփոխումը, թվերի բաժանման նշանացույցները, ամենափոքր բազմապատիկ թիւ և ամենամեծ ընդհանուր բաժանարար, կրճատումը, ընդհանուր հայտարարի բերելը, գումարումն ու հանումը, պարզ հալասարումներ:

I. ԹԵՄԱ-ԵՏՏՐԱԿԱՆ ՁԱՓԵՐԻ ՎԵՐԱԾՈՒՄԸ, ԱՆԴՐԱԴԱՐՁՈՒՄԸ ՅԵՎ ՁՈՐՍ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԸ

Ի՞նչ պետք է անել

1. Վճր գործողութիւնն է կոչվում վերածում և վորն անդրադարձում:
2. Կատարել անվանական թվերի գումարումն ու հանումը:
3. Անվանական թվերի բազմապատկման քանի՞ գեղք կա և վճրոնք են այդ գեղքերը:
4. Անվանական թվերի բաժանման քանի՞ գեղք կա և վճրոնք են այդ գեղքերը:

Աղբյուրներ «Մաթեմատիկայի աշխատանքի ձեռնարկ խնդրադիրք» Սալերի և Պաշտորյան II սովորութիւն § 9-ը:

II. ԹԵՄԱ-ԹՎԱՅԻՆ ՅԵՎ ԳԾԱՅԻՆ ՄԱՍՇՏԱԲ

1. Ի՞նչ է մասշտաբը և վորտեղ է գործածվում այն:
 2. Վճր մասշտաբն է կոչվում թվային և վորը գծային:
 3. Կազմեք ձեր հիմնարկի կամ բնակարանի հատակագիծը:
- Աղբյուրներ— Նույն խնդրագրքի § 10:

III. ԹԵՄԱ-ՏԱՍՆՈՐԴԱԿԱՆ ԿՈՏՈՐԱԿՆԵՐ

1. Վճր կոտորակն է կոչվում տասնորդական և ինչպե՞ս է գրվում ու կարդացվում այն:
2. Ինչպե՞ս տասնորդական կոտորակը մեծացնել 10, 100, 1000, 10,000 և այլն անդամ:
3. Ինչպե՞ս տասնորդական կոտորակը փոքրացնել 10, 100, 1000, 10,000 և այլն անդամ:
4. Ինչպե՞ս է վորոչվում տասնորդական կոտորակների մեծութիւնը:

5. Տասնորդական կոտորակի աջ և ձախ կողմից զրոներ ավելացնելիս, ի՞նչ փոփոխութեան կշեռթարկվի այն:

6. Ինչպե՞ս կըճատել տասնորդական կոտորակը:

7. Ինչպե՞ս տասնորդական կոտորակը բերել մի հայտարարի:

8. Ինչպե՞ս կտարել տասնորդական կոտորակների գումարումն ու հանումը:

9. Ի՞նչ տարբերութիւն կա տասնորդական կոտորակների և ամբողջ թվերի գումարման և հանման մեջ:

Աղբյուրներ— նույն խնդրադրքի § 11, 12, 13, 14 ամբողջագիտ:

VI ԹԵՄԱ-ՀԱՍԱՐԱԿ ԿՈՏՈՐԱԿՆԵՐ

1. Յե՞րբ և ստացվում կոտորակ (չափումից և բաժանումից):

2. Ինչպե՞ս և վերջվում միևնույն հայտարար ունեցող կոտորակներն մեծութիւնը:

3. Ինչպե՞ս և վերջվում միևնույն համարիչ ունեցող կոտորակներն մեծութիւնը:

4. Ի՞նչ փոփոխութեան կշեռթարկվի կոտորակի մեծութիւնը, յերբ նրա համարիչն ու հայտարարը մեծացնենք նույնքան անգամ:

5. Վո՞ր կոտորակն և կոչվում կանոնադր, անկանոն և խառը թիվ:

6. Ինչպե՞ս անկանոն կոտորակը դարձնել խառը թիվ և հակառակը:

7. Ինչպե՞ս կոտորակը մեծացնել և փոքրացնել մի քանի անգամ:

8. Վո՞ր կոտորակն և կոչվում հակադարձ:

9. Վո՞ր թվերն են կոչվում դուշդ, կենտ, պարզ և բարդ:

10. Վո՞ր թվերն են բաժանվում 2-ի, 5-ի, 25-ի, 4-ի, 8-ի, 3-ի, 9-ի, 6-ի, 45-ի, 15-ի և այլ թվերի վրա առանց մնացորդի:

11. Ինչպե՞ս բարդ թվերը վերածել պարզ արտադրիչների:

12. Մեկ թվի համար վո՞ր թիվն և կոչվում բաղձադասիւր:

13. Յերկու և ավելի թվերի համար վո՞ր թիվն և կոչվում ամենամեծ ընդհանուր բաժանարար, ինչպե՞ս վերջել ամենամեծ ընդհանուր բաժանարարը:

14. Ի՞նչ և նշանակում կըճատել կոտորակը:

15. Յերկու և ավելի թվերի համար վո՞րն և կոչվում ամենափոքր բաղձադասիւր թիվն և ինչպե՞ս վերջել այդ:

16. Ինչպե՞ս գումարել և հանել միևնույն հայտարար ունեցող կոտորակները:

17. Ինչպե՞ս կոտորակները բերել ընդհանուր հայտարարի:

19. Ինչպե՞ս գումարել և հանել տարբեր հայտարար ունեցող կոտորակները:

Աղբյուրներ— նույն խնդրադրքի § 15-ից մինչև 27-ը ամբողջագիտ:

ՄԵՐՈՂԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՄՆԵՐ

Այս առաջադրութեան լրիվ յուրացումը կախված և գլխափորտալիս շատ վարժութիւններ կատարելուց: Ուստի աշխատեք աղբյուրներում մասնաշնչված բոլոր սրենքներն ու խնդիրները վճռել:

Փակագծերով վարժութիւնները և տնհայտ տվյալները գտնելու բացարժեշտութիւնները տված և առաջին առաջադրութեան մեջ, զեկավարվէք նրանով:

Բացի աղբյուրներում մասնաշնչված խնդիրներից, կազմեք խնդիրներ ձեր կյանքից ու շրջապատից և վճռեք:

Յեթե կարող եք ոգավեք նաև Շախարչյանի «Թվարանութեան խնդրադրք» դ. տարի գրքի № 23-ից մինչև 31:

Առաջադրութեան մեջ թված բոլոր հարցերի լրիվ պատասխանը կգտնեք մասնաշնչված աղբյուրի համապատասխան գլխում, մեծ ուշադրութիւն դարձրեք սրենքների յուրացման վրա:

Ստուգիչ հարցեր (աշխատանք)

1. Վճռել № 58-ի բոլոր սրինակները:

2. » № 52-ի, 63-ի և 64-ի բոլոր սրինակները:

3. Կազմել ձեր հիմնարկի կամ բնակարանի հատակագիծն իր բացարժեշտութիւններով:

4. Վճռել № 100, 101, 102, 105, 106 և 107 սրինակները:

5. » № 115-ի, 116-ի և 117-ի բոլոր սրինակները:

6. » № 145-ի, 146, 147 փակագծերով սրինակները:

7. » № 161-ի, 162-ի, 163-ի, 164-ի և 165-ի բոլոր համարները:

8. » № 174-ի և 175-ի բոլոր սրինակները:

9. » № 185-ի, 186, 191 և 192 խնդիրները:

10. » № 204-ի, 205-ի, 207-ի և 208-ի բոլոր սրինակները:

11. » № 232 և 233 փակագծերով սրինակները:

12. » № 241-ի, 242-ի, 243-ի և 244-ի բոլոր սրինակները:

ԴԱՍԱԿԱՐԳԱՅԻՆ ՊԱՅՔԱՐԻ ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆ

Ա. Ռ. Ա. Ջ. Ա. Գ. Բ. Ռ. Թ. Յ. Ռ. Ե. Ն. 2

Արդյունաբերական հեղաշրջումը և չարտիզմն Անգլիայում

Թ. Ե. Մ. Ա. Յ. Ի. Բ. Ե. Ռ. Թ. Ա. Գ. Ի. Բ. Ը.

Թեմայի մշակման համար արվում է 2) ժամ

Անգլիայի արդյունաբերական հեղաշրջման պատմությունը մեկ սովորական ժամ է, թե ինչպես, ընդհանրապես, առաջացան արդյունաբերական կապիտալիզմը, խոշոր ինդուստրիան, մեքենայական տեխնիկան և կազմվեցին յերկու նոր հիմնական դասակարգերը՝ բուրժուազիան և պրոլետարիատը։ Այս առաջադրությունը պետք է պարզել, թե 1) խոշոր ինդուստրիայի զարգացման համար ինչպես էլին պայմաններ սակավում, 2) ինչու՞մ էր կայանում և ինչպե՞ս էր ընթանում «կապիտալի սկզբնական կուտակման» պրոցեսը, 3) ինչպիսի անտեսական և սոցիալական հետևանքներ ունեցավ արդյունաբերական հեղաշրջումը։

Այդ այս առաջադրությունը պետք է ուսումնասիրել չարտիզմի բնույթով, վերջին իր սեփական շահերի համար իշխանությունը դրավելու առաջին անգամը նպատակ դրած պրոլետարիատի մասսայական քաղաքական շարժման։

Չարտիստական շարժման ուսումնասիրությունը կարևոր և այն տեսակետից, վոր հետազոտում բանվորական շարժման տեսությունն ու պրակտիկան մեծ դասեր վերցրին չարտիզմի՝ պրոլետարիատի այդ առաջին ինքնուրույն գաղափարային շարժման փորձից։

Առաջադրության նպատակը

1. Ուսումնասիրել Անգլիայի արդյունաբերական հեղաշրջման բնույթը և նրա հետևանքները։
2. Պարզել չարտիստական շարժման էությունը և հիմնական կապերը։
3. Պարզաբանել հոսանքների պայքարը չարտիզմի ներսում։
4. Գնահատություն տալ չարտիզմի պատմական նշանակությունը։

ՄՇԱԿՄԱՆ ԾՐԱԳԻՐ

Յեկնաբեմա 1. արդյունաբերական հեղաշրջումն Անգլիայում և նրա հետևանքները

Ծ Ր Ա. Գ. Ի. Բ.	ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ
1. Կապիտալի սկզբնական կուտակման պրոցեսը և արդյունաբերական հեղաշրջման նախադրյալներն Անգլիայում	Մոնոսոփ, նույն, գիրքը էջ 60-65
2. Արդյունաբերական հեղաշրջման էությունը և նրա սոցիալ-տնտեսական հետևանքները	Կ. Ղազարյան, նույն գիրքը, էջ 5-24, 26-29, 34-38

ՄԵԹՈԴԱԿԱՆ ՅՈՒՅՄՈՒՆՔՆԵՐ

1. Այստեղ ուշադրություն դարձրեք գյուղացիության բռնի հողազրկության և պրոլետարիանացման վրա։ Համեմատեցեք Անգլիայի ինդուստրացման ընթացքը մեր աշխարհի ինդուստրացման ընթացքի հետ, մեր վերաբերմունքի հետ դեպի գյուղացիական հիմնական մասսան։

Յուրյ տվեք կապիտալիստական սկզբնական կուտակման և խոշոր ինդուստրիայի կուտակման տարբերությունը, ինդուստրացման արդյունքները Անգլիայում 18-րդ դ. վերջում և մեկ մոտ աշխարհում։

2. Թեմայի այս մասի նշանակությունը դուք պետք է կարողանաք պարզել հետևյալ յերկու հարցը. ա) ինչու՞ արդյունաբերական հեղաշրջումն առաջ Անգլիայում կատարվեց և փոչ մեկ ուրիշ յերկրում, բ) ինչու՞ արդյունաբերական հեղաշրջման հետ միասին քաղաքական հեղափոխություն չկատարվեց։

ՅԵՆԹԱԹԵՄԱ 11 ՉԱՐՏԻՍՏԱԿԱՆ ՇԱՐՎՈՒՄԸ, ՆՐԱ ՉԱՐԳԱՅՄԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԵՏԱՊՆԵՐԸ ՅԵՎ ԲՆՈՒՅԹԸ

Ծ Ր Ա. Գ. Ի. Բ.	ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ
1. Բանվորական շարժումը չարտիզմից առաջ	1. Մոնոսոփ, նույն գիրքը, էջ 65-83
2. Չարտիստական շարժման բնույթը և նրա սոցիալական կազմը, նրա զարգացման հիմնական շրջանները	2. Կ. Ղազարյան, նույն գիրքը, էջ 149-168
3. Չարտիստական շարժման հոսանքների պայքարն իրար դեմ	

ՄԵԹՈԴԱԿԱՆ ՅՈՒՅՄՈՒՆՔՆԵՐ

1. Ուսումնասիրեցեք ինչպե՞ս էր բանվոր գաղափարային աստիճանաբար ազատվում բուրժուազիայի ազդեցությունից և ինչպե՞ս էր հասունանում գաղափարային ինքնուրույն շարժման անհրաժեշտությունը։ Պարզեցեք. Ու. Լիվենի գաղափարախոսությունը և նրա ազդեցությունը բանվորական շարժման վրա։

2. Հայտնաբերեցեք չարտիզմի յերեք շրջաններից յուրաքանչյուրի հատկանիշները. պարզեցեք, ինչ նշանակություն էլին տալիս չարտիստները քաղաքական պրաֆորմային (չարտերին)։

3. Չարտիստական շարժման կազմի խոշտորղետությունը համաձայն պարզեցեք, թե ծրագրային և թե տակտիկական ինչ հիմնական տարածայնություններ կային չարտիստների մեջ (Լոփտոտի, Ո՛ կոննորի, Ո՛ բրաունի, Հարնեյի, հոսանքները)։

Ծ Ր Ա. Գ. Ի. Բ.	ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ
1. Չարտիզմի պարտությունը հիմնական պատճառները	Մոնոսոփ, նույն գիրքը, էջ 83-86
2. Չարտիզմի պատմական նշանակությունը	Կ. Ղազարյան, նույն գիրքը, էջ 169

ՄԵԹՈԴԱԿԱՆ ՅՈՒՅՄՈՒՆՔՆԵՐ

1. Հատուկ ուղղորդված զարգրել Անդրկասյի մոնոպոլիայի արդյունաբերության վերելքի վրա: Համեմատելի չարտիկից հետո հեղափոխական բնույթի նորոգում անդրկասյի բանվորական շարժումը ներկայիս Անդրկասյի բանվորական շարժման հեղափոխականացման պրոցեսի հետ (որինակ 1926 թ. ընդհանուր բանվորական զործադուլը), պարզեցրել և պարզապես:
2. Ի՞նչ զննահատուկ լինի և ուրիշ Մարքսի ու Ենգելսը չարտիկին:

ՍՏՈՒԳԻՉ ՀԱՐՅԵՐ

1. Վերոհիշյալ և յլին սկզբնական կուտակման աղբյուրներն Անդրկասյում և վերոհիշյալ և սոցիալիստական կուտակման աղբյուրներն ի՞նչ մեջ:
2. Անդրկասյի արդյունաբերական հեղաշրջումն ի՞նչ հետևանքներ ունեցավ:
3. Ինչո՞ւ արդյունաբերական հեղաշրջումն առաջ Անդրկասյում կատարվեց և վոչ մեկ ուրիշ յերկրում:
4. Ինչո՞ւ Անդրկասյի արդյունաբերական հեղաշրջման հետ միասին քաղաքական հեղափոխություն չկատարվեց:
5. Ինչո՞ւ Անդրկասյի բանվորական շարժումն ինքնուրույն դատակարարվեց շարժման վտիվից:
6. Ինչո՞ւ շարտիստական շարժման մեջ մի շարք հոսանքներ կային:
7. Ինչո՞ւ շարտիստական շարժումը պարտվեց:
8. Չարտիստական շարժումն ի՞նչ նորություն մտցրեց միջազգային բանվորական շարժման թեորայի և պրակտիկայի մեջ:
9. Ի՞նչ տարրերով լինեց և քանի որ շարտիկի և 1926 թ. Անդրկասյի ընդհանուր զործադուլի շրջանի բանվորական շարժման մեջ:

ԿՈԼԽՈՉՇԻՆԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

ԱՌԱՋԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ № 2.

ՆՅՈՒԹ - ԼԵՆՅՆՅԱՆ ԿՈՊԵՐԱՏԻՎ ՊԼԱՆԸ ՅԵՎ ՆՐԱ ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԿԻՐԱՌՄԱՆ ԸՆԹԱՑՔԸ ԿՈՒՍ. 13-ՐԴ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՑ ՄԻՆՁԵՎ 15-ՐԴ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

ԱՌԱՋԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ՆՊԱՏԱԿԸ

1. Պարզել կոոպերացիայի տարրերի դերը կապիտալիստական հասարակական կարգում և պրոլետարիատի դիկտատուրայի շրջանում:
2. Պարզել կոոպերացիայի նշանակությունը վորպես գյուղացիական անհատական տնտեսությունների մասնաշաղկապի վերափոխման և համայնացման գործիք:
3. Ծանոթանալ կուս. դիրեկտիվներին կոոպերատիվ շինարարության մասին, 13-ից մինչև 15-րդ համագումարի ժամանակաշրջանում:
4. Պարզել՝ ինչպիսի դրուժյան մեջ էր գյուղատնտեսական կոոպերացիան 15-րդ համագումարի նախօրեին:
5. Պարզել՝ սովխոզների դերը գյուղատնտեսության սոցիալիստական վերակառուցման գործում և սովխոզների դրուժյանը 13-ից մինչև 15-րդ համագումարի ժամանակաշրջանում:

1. ԿՈՊԵՐԱՅԻԱՆ ԿԱՊԻՏԱԼԻԶՄԻ ՅԵՎ ՊՐՈԼԵՏԱՐԻԱՏԻ ԴԻՉՏԱՏՈՒՐԱՅԻ ՇՐՋԱՆՈՒՄ

ՄՇԱԿՄԱՆ ԾՐԱԳԻՐ

1. Կոոպերացիայի դերը կապիտալիզմի և պրոլետարիատի դիկտատուրայի պայմաններում:
 2. Կոոպերացիայի խնդիրները պրոլետարիատի դիկտատուրայի շրջանում:
 - ա) Կապիտալիզմի աճման սահմանափակումը ու նրա դուրս վանումը:
 - բ) Մանր գյուղական տնտեսության և խոշոր սոցիալիստական արդյունաբերության միջև կապի հաստատումը:
 - գ) Փոխանցում, շրջանառության կոոպերացիայից դեպի չքավորի ու միջակի հողագործական աշխատանքի կոոպերատիվ կազմակերպումը:
- Գրականություն-ստանդակ նյութ № 1 և 2:

2. ՇԵՐԱՆԱՌՈՒԹՅԱՆ ԿՈՌՊԵՐԱՑՄԱՆ ՄԻՋՈՑՈՎ ԴԵՊՐԱՍԱ-
ԴՐՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՅՆԱՅՈՒՄԸ

Մշակման ծրագիրը:

1. Շրջանառության (առևտրի) կոոպերացումը վերականգնելու և կոոպերացիայի զարգացման առաջին շրջանը խորհրդային գյուղում:

2. Գյուղի արտադրական կոոպերացման զարգացման անհրաժեշտությունները:

3. Արտադրական կոոպերացիայի զարգացման ուղիները:

Գրականություն-ոժանդակող նյութ №№ 3, 4, 5, և 6:

3. ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐԸ ԿՈՌՊԵՐԱՑՄԱՆ ՇԻՆԱՐԱՐՈՒ-
ԹՅՈՒՆԸ ԳՅՈՒՂՈՒՄ ԾԱՎԱԼԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ

Մշակման ծրագիրը:

1. Կոոպերացիայի դերը արդյունաբերության և գյուղատնտեսության զուգման զործում:

2. Կոոպերացիայի խնդիրները գյուղում՝ գյուղացու կազմակերպումը վերականգնողի և վերականգնող արտադրողի:

3. Կոոպերացիայի նշանակությունը իրեն գյուղացիական յերկրում սոցիալիզմին հասնելու հիմնական միջոց:

Գրականություն-ոժանդակող նյութ № 7

4. ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԿՈՌՊԵՐԱՑԻԱՅԻ ԴՐՈՒԹՅՈՒՆԸ 15-ՐԴ ՀԱ-
ՄԱՅՈՒՄԱՐԻ ՆԱԽՈՐՑԱԿԻՆ

Մշակման ծրագիրը:

1. Գյուղատնտեսական կոոպերացիայի դերը արդյունաբերության և գյուղատնտեսության մեջ:

2. Կոոպերատիվ ցանցը:

3. Գյուղացիական տնտեսությունների ընդգրկումը գյուղատնտեսական կոոպերացիայում:

4. Գյուղատնտեսական կոոպերացիայի դերը գյուղատնտեսական արդյունաբերության մեջ:

5. Գյուղատնտեսական կոոպերացիայի դերը արդյունաբերական արդյունաբերության մատակարարման զործում:

Գրականություն-ոժանդակող նյութ № 8

5. ՍՈՎԻԵՏՆԵՐԻ ԴԵՐԸ ՍՈՑԻԱԼԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐՈՒՄ

1. Սովետների դերը, մանր գյուղացիական արտադրությունը խոշոր կոլեկտիվ արտադրության վերածելու զործում:

2. Սովետների դերությունը նեպի առաջին տարիներին:

3. Սովետների ճգնաժամի պատճառները:

Գրականություն-ոժանդակող նյութ № 9:

Բ. Ս.

ԿՈՒՆՈՉ ՇԻՆԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

ԱՌԱՋԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆ № 2.

ԼԵՆԻՆԸ ԿՈՌՊԵՐԱՑԻԱՅԻ ՄԱՍԻՆ

Ինչ թվում է, վոր մեզանում բավականաչափ ուղղորդված չի դարձավ կոոպերացիային: Զի կարելի ասել, թե ամենքն են հասկանում, վոր այժմ կոոպերացիան մեզանում ստացել է միանգամայն բացառիկ նշանակու-
թյուն, ուստի Հոկտեմբերյան հեղափոխության ժամանակից և անկախ
ՆԵՊ-ից (ընդհանրապես, այդ տեսակետից պետք է ասել, վոր հենց ՆԵՊ-ի
չնորհիվ): Հին կոոպերատորների զաղափարների մեջ յեկողական շատ
բան կա: Նրանք հաճախ դառնում են ծիծաղելի իրենց Փանոսատիկոթյամբ:
Յեւ ինչո՞ւմ է նրանց այդ Փանոսատիկոթյունը: Նրանում, վոր մարդիկ
չեն հասկանում շահագործողների տիրապետությունը խորտակելու համար
բանվոր դասակարգի մղած քաղաքական կռիվի հիմնական, արմատական նշա-
նակությունը: Ներկայումս մեզանում այդ խորտակումը տեղի չի ունեցել և
այժմ շատ բան, ինչ յեղել է ցնորական, ուժանդակ և անգամ գոհակ
հին կոոպերատորների զաղափարների մեջ՝ դառնում է ամենաանպահույժ իրակա-
նություն:

Մեզանում, իսկապես, քանի վոր պետական իշխանությունը բանվոր
դասակարգի ձեռքին է, քանի վոր այդ պետական իշխանությունն է պատկա-
նում արտադրության բոլոր միջոցները՝ մնում է միմիայն իրադրվել ազգա-
բնակչության կոոպերացման խնդիրը: Ազգաբնակչության գերագույն շահի
կոոպերացման ճանապարհով ինքնին հասնում է նպատակի այն սոցիալիզ-
մը*), վորն անցյալում առաջ եր բերում իրավացի ծաղր, արհամարհական
ժպիտ և այն մարդկանց կողմից, վորոնք քաղաքական իշխանություն համար
մղվող դասակարգային կռիվ անհրաժեշտության համոզված կողմնակիցներ
էին: Յեւ ահա բոլոր ընկերները չեն իրենց հաշիվ տալիս այն մասին, թե
ներկայումս ինչպիսի հսկայական և անսահման նշանակություն է ստանում
մեզ համար Ռուսաստանի կոոպերացումը: ՆԵՊ-ը մի գիշում եր, վոր մենք
արենք գյուղացուն վորպես առևտրականի, մի գիշում՝ մասնավոր առևտրի
սկզբունքին: Հենց սրանից էլ բխում է (հակառակ նրան՝ ինչ կարծում են)
կոոպերացիայի հսկայական նշանակությունը: Եյապես ասած՝ ՆԵՊ-ի տիրա-
պետության ժամանակ ազգաբնակչությունը բավարար չափով ընդարձակ է
խոր կոոպերացման յենթարկելը պետք է համարել այն ամենը, ինչ մեզ հար-
կավոր է, վորովհետեւ ներկայումս մենք գտել ենք մասնավոր շահի, մասնա-
վոր առևտրական շահի միացման և այդ շահը պետության հսկողությունը
և ստուգությունը յենթարկելու և նրան ընդհանուր շահերին ստորադասելու
այն աստիճանը, վորն անցյալում շատ և շատ սոցիալիստների առաջ արգելե-

*) Ընդ. Լենինը նկատի ունի այն սոցիալիզմը, վորին կամենում էին հա-
նել հին կոոպերատորները խաղաղ զարգացման ճանապարհով կապիտալի-
ստիկ կարգերի շրջանակում:

ներ եր հարուցանում: Հիւրավի. այժմ, յիւր պետութեան իշխանութիւնը տարածւում է արտադրութեան բոլոր խոշոր միջոցներէ վրա, յիւր այդ իշխանութիւնը գտնւում է պրոլետարիատի ձեռքում, յիւր բազմամիլիոն մանրը և մանրագոյն գյուղացիութեան ու պրոլետարիատի միջև միութիւնն է ստեղծւած, յիւր գյուղացիութեան վերաբերմամբ ապահովւած է պրոլետարիատի զեկադարութիւնը և այլն—այդքանն էլ բաժանան է, վերապահողութիւնը կոտորացիայից (փորին մենք չարչիական էլինք համարում առաջներում և վերջը կոտորից այդպէս համարելու իրաւունք ունենք և այժմ, ՆԵՊ-ի ժամանակ, կարողանանք լիակատար սոցիալիստական հասարակութիւն կառուցել: Դա տակաւին սոցիալիստական հասարակութիւն կառուցել չէ, բայց դա այդ կառուցման համար անհրաժեշտն ու գոհացուցիչն է:

Ահա հենց այս հանգամանքն է, վոր լիովին չի գնահատւած մեր պրակտիկ գործիչներէ շատերի կողմէ: Մեզ մոտ կոտորացիային արհամարհանքով են նայում, չհասկանալով, թե ինչպիսի բացառիկ նշանակութիւն ունի այդ կոտորացիան, նախ՝ սկզբունքային տեսակետից (արտադրութեան միջոցները կազմում են պետութեան սեփականութիւնը) ապա՝ նոր կարգերին տալիս պարզ, դուրսից և գլուղացում մատչելի յեղանակով անցնելու տեսակետից:

Այլ բան է սոցիալիզմի կառուցման համար ամեն տեսակի՝ բանվորական միութիւններէ վերաբերյալ յերեւակայութիւններէ մեջ ընկնել, այլ բան է սովորել գործնականորեն կառուցել այդ սոցիալիզմը, այնպէս, վոր յուրաքանչյուր մանր գյուղացի կարողանա մասնակցել այդ կառուցման աշխատանքներին: Հենց այդ աստիճանին էլ մենք հասել ենք ներկայումս: Յե՛մ անկասկած է, վոր մենք հասնելով նրան՝ ողովում ենք նրանից չափազանց քիչ: Մեր սխալը, ՆԵՊ-ին անցնելով, կայանում է վոչ թե՛ նրանում, վոր չափազանց մեծ տեղ հատկացրինք ազատ արդյունաբերութեան և առևտրի սկզբունքին, այլ նրանում, վոր անցնելով ՆԵՊ-ին՝ մոռացութեան տալիք կոտորացիան, վոր սկսեցինք մոտենալ կոտորացիայի հոկայական արժեքը, իր վերահիշյալ յերեւելու նշանակութեամբ:

Յեա այժմ մտադիր եմ խոսելու ընթերցողի հետ այն մասին, թե գործնական ի՞նչ կարելի չէ և պետք է անել անմիջապէս, յիշելով այդ «կոտորացիայի սկզբունքից»: Ի՞նչ միջոցներով կարելի չէ և պետք է սկսել անմիջապէս զարգացնել այդ «կոտորացիային» սկզբունքը այն ձևով, վոր ամենքի և յուրաքանչյուրի համար պարզ լինի նրա սոցիալիստական նշանակութիւնը:

Կոտորացիան քաղաքականապէս պետք է այնպէս դնել, վոր նա վոչ միայն ընդհանրապէս և ամեն ժամանակ ունենա վորոշ արտոնութիւն, այլ և վերապահող այդ արտոնութիւնը լինի զուտ ստացւածքային: Պետք է կոտորացիային ողնել պետական փոխառութեան այնպիսի միջոցներով, վորոնք թեպէտ և քիչ, բայց և այնպէս զերազանցում են այն փոխառական միջոցներին, վոր արամադրում ենք մասնավոր ձեռնարկութիւններին, բացառութիւն չանելով անգամ ծանր արդյունաբերութիւնը և այլն:

Յուրաքանչյուր հասարակական կարգ ստեղծւում է միայն վորոշ դասակարգի Ֆինանսական պաշտպանութեամբ: Ավելորդ է հիշեցնել այն հարցաբանութիւնը և միլիոնավոր սուրբիներէ մասին, վոր նոտեց «ազատ» կապիտալիզմի ծնունդը: Այժմ մենք պետք է գիտակցենք և գործ դարձնենք այն՝ վոր

ներկայումս միակ հասարակական կարգը, վորը մենք պետք է պաշտպանենք սովորականից ավելի, կոտորացիայով կազմն է: Բայց պետք է պաշտպանել նրան բառիս իսկական իմաստով, այսինքն այս պաշտպանութեան տակ բաժանան չէ հասկանալ վորեւից կոտորացիային չըջանառութեան պաշտպանութիւն, այլ պաշտպանութիւն այնպիսի կոտորացիային չըջանառութեան, վորին իրապէս մասնակցում են ազգաբնակչւթյան գործուն մասնակցութիւն: Կոտորացիային չըջանառութեանը մասնակցից գյուղացուն նոյն տալն անպայման շիտակ գաղափար է, բայց դրա հետ միասին այդ մասնակցութիւնը, նրա գիտակցութիւնն ու վորակն ստուգելը հանդիսանում է խնդրի գլխավոր կողմը: Յեր գլուղ է գալիս կոտորացիային և խոսելով հիմնում այնտեղ, ապա՝ դարձնելով խոսել, ստույգ ասած, այդ բանին վոչնչով չի մասնակցում, բայց միլիոններ ժամանակ նա դրդւած իր սեփական ողուտից՝ կը փորձի մասնակցել նրան:

Մեզ տակաւին շատ քիչ բան է մնում անել «քաղաքակրթւած» (նախ և առաջ գրագետ) յեւրոպացու տեսակետից, վորպէսզի սովորենք ամենքին գլխովին մասնակցելու կոտորացիային գործառնութիւններին և մասնակցելու վոչ թե պատմի, այլ ակտիվ կերպով: Իսկապէս ասած, մեզ մնում է «միմիայն» մի բան՝ մեր ազգաբնակչութիւնը դարձնել «քաղաքակրթ» այն չափով, վոր նա հասկանա կոտորացիային գլխովին մասնակցելու բոլոր ողուտները և սկսի մասնակցել: «Միմիայն» այս: Ուրիշ վոչ մի իմաստութիւն մեզ պետք չէ ներկայումս սոցիալիզմին անցնելու համար:

Բայց վորպէսզի կարողանանք իրադրել այս «միմիայն», մեզ պետք է մի ամբողջ հեղաշրջում, պետք է ընդհանուր ժողովրդական մասսայի կուլտուրական զարգացման մի ամբողջ շերտ: Ուստի մեզ համար որեւէ պետք է դարձնենք՝ վորքան կարելի չէ քիչ իմաստակութիւն և քիչ սեթեմեթութիւններ անել: ՆԵՊ-ն, այս տեսակետից հանդիսանում է հառաջադիմութիւն այն մտքով, վոր նա այդ գյուղացուց վոչ մի բարձր բան չի պահանջում: Բայց վորպէսզի ՆԵՊ-ի միջոցով կարելի լինի ամբողջ ազգաբնակչութիւնը գլխովին մասնակցի դարձնել կոտորացիային, այդ բանի համար է, վոր պահանջւում է մի ամբողջ պատմական դարաշրջան: Բարեհաջող պայմաններում մենք կարող ենք անցնել այդ դարաշրջանը մեկ-երկու տարեամսականութեամբ: Այնուամենայնիւ դա կըլինի մի առանձին պատմական դարաշրջան: Առանց այդ պատմական դարաշրջանի, առանց ընդհանուր գրագիտութեան, առանց բաժանանալու բանիմացութեան և ազգաբնակչութեանը գրքերից ողովել սովորեցնելու, առանց դրա համար անհրաժեշտ նյութական հիմունքների, վորոշ ապահովութեան, որինակ՝ անբերրիութեանից, սովից և այլն,—մենք մեր նպատակին հասնել չենք կարող: Այժմ ամբողջ խնդիրը նրանումն է, վոր կարողանանք միացնել մեր հեղափոխական թափը և կոտորացիային (վորը մենք արդէն հայտնաբերել ենք և հայտնաբերել ենք բաժանաբար չափով ու պատկել լիակատար հաջողութեամբ), բանիմաց և գրագետ առևտրական դառնալու ընդունակութիւն. դա միանգամայն բաժանան է լավ կոտորացիային լինելու համար: Առևտրական դառնալու ընդունակութիւն ասելով յեա հասկանում եմ կուլտուրական առևտրական դառնալու ընդունակութիւնը: Այս թող չմոռանան այն մարդիկ, կամ ուղղակի գյուղացիները, վորոնք մտածում են այնպէս՝ «քանի վոր նա կարողանում է առևտուր անել, կնշանակէ ընդունակ է առևտրական դառնալու»: Դա միանգամայն սխալ է: Առևտուր անելուց մինչև կուլտուրա-

կան առևտրական գաղտնալը գետ ևս չատ հեռու յե: Նա առևտուր և անում ներկայումս ասիական ձեռքով, բայց մորթեալի կարողանա գաղտնալ իսկական առևտրական՝ պետք և կարողանա առևտուր անել յեվրոպական ձեռքով: Սրանից նրան գաղտնալ և մի ամբողջ դարաշրջան:

Վերջացնեմ: Կողմերացիային պետք և շնորհիվ մի շարք տնտեսական, ֆինանսական և բանկային արտոնություններ—սրա մեջ պետք և կայանա մեր սոցիալիստական պետութան պաշտպանությունը ազգաբնակչության կազմակերպութան նոր սկզբունքին: Բայց սրանով խնդիրը դրվում և գետ ևս ընդհանուր ձեռքով միայն, վորովհետեւ այստեղ տակավին մնում և չվորոշված, հանգամանքներն չպարզված խնդրի գործնական ամբողջ բովանդակությունը: Այսինքն պետք և կարողանալ գտնել «նվերները» այն ձևը (և նրանց բաժանման այն պայմանները), վոր մենք տալիս ենք կոոպերացիան համար, վորի ոգնությամբ մենք կարողանում ենք բավականաչափ նպաստել կոոպերացիային և ձեռք բերել քաղաքակրթված կոոպերատորներ: Իսկ արտադրութան միջոցների հասարակական սեփականութան և բուրժուազիայի վրա պրոլետարիատի տարած դասակարգային հաղթանակի ժամանակ քաղաքակրթված կոոպերատորների կազմը դառնում և սոցիալիզմի կազմ: Ամեն անգամ, յերբ յես սկսում եյի գրել նոր տնտեսական քաղաքականութան մասին, յես մեջբերումներ եյի կատարում պետական կապիտալիզմի վերաբերյալ 1919 թվականին գրածս հոգովածից: Այդ հանգամանքը շատ անգամ կասկած և առջև բերել մեր մի քանի յերիտասարդ ընկերների մեջ: Բայց նրանց այդ կասկածներն ուղղված եյին գլխավորապես արտոնական—քաղաքական խնդրի վրա:

Նրանց թվում եր, թե չի կարելի պետական կապիտալիզմ անվանել այն կազմը, վորի արտադրութան միջոցները և պետական իշխանությունը պատկանում են բանվոր դասակարգին: Սակայն նրանք չեն նկատում, վոր յես «պետական կապիտալիզմ» անունը դործ եյի ածում, առաջինը՝ պատմական կապ պահելու մեր ներկայիս գիրքի և այսպես կոչված ձախ կոմունիստների հետ միաժամ բանակցում իմ ընդունած գիրքի միջև. յես արդեն իսկ այն ժամանակ ապացուցել եմ, վոր պետական կապիտալիզմն ավելի գերադասելի կլիներ մեր ժամանակակից եկանոմիկայից: Ինձ համար կարևոր եր հաջորդաբար կապ սահմանել սովորական պետական կապիտալիզմի և այն արտասովոր պետական կապիտալիզմի միջև, վորի մասին յես խոսել եմ, ծանոթացնելով ընթերցողին նոր տնտեսական քաղաքականութանը: Յերկրորդ, ինձ համար միշտ ել կարևոր և յեղել գործնական նպատակը: Իսկ մեր նոր տնտեսական քաղաքականութան գործնական նպատակը կոնցեսիաներ ստանալն եր. կոնցեսիաներն անկասկած, մեր ներկայիս պայմաններում կը լինեն յին պետական կապիտալիզմի դուրսյուն տխրը: Ահա ինչ ձեռքով եյի պատկերացնում պետական կապիտալիզմի մասին յեղած կշռագատությունները:

Անկասկած, կոոպերացիան պետութան պայմաններում հանդիսանում և կոլլեկտիվ կապիտալիստական հիմնարկություն: Անկասկած և նույնպես, վոր մեր ներկայիս տնտեսական իրականութան պայմաններում, յերբ մենք միացնում ենք (բայց միշտ այլ կերպ, քան հասարակապետական հողի վրա և բանվոր դասակարգին պատկանող պետական իշխանութան հսկողութան տակ) մասնավոր կապիտալիստական ձեռնարկությունները հաջորդական սոցիալիստական տիպի ձեռնարկություններին (պետութանն ևս պատկանում թե արտադրութան միջոցները, թե հողը, վորի վրա շինված և ձեռնարկու-

թյունը և թե ինքը ձեռնարկությունն իր ամբողջությամբ), առաջ և դալիս յերրորդ տեսակի ձեռնարկություններ ևս ունենալու խնդիր, վորոնք առաջնորդում սկզբունքային տեսակետից ինքնուրույն նշանակութուն չունենին: Այդ յերրորդ տեսակը կոոպերատիվ ձեռնարկություններն են: Մասնավոր կապիտալիզմի ժամանակ կոոպերատիվ ձեռնարկությունները տարբերվում են կապիտալիստական ձեռնարկություններից նրանով, վոր նոքա կոլլեկտիվ ձեռնարկություններ են, իսկ կապիտալիստականը—մասնավոր: Պետական կապիտալիզմի ժամանակ կոոպերատիվ ձեռնարկությունները տարբերվում են պետական—կապիտալիստականից առաջին՝ վորպես մասնավոր և յերկրորդ վորպես կոլլեկտիվ ձեռնարկություններ: Մեր ներկայիս կարգերում կոոպերատիվ ձեռնարկությունները տարբերվում են մասնավոր—կապիտալիստականից, վորպես կոլլեկտիվ ձեռնարկություններ, սակայն սոցիալիստական ձեռնարկություններից նոքա չեն կարող տարբերվել, յեթե հիմնված են այն ժամանակ, յերբ թե հողը, վորի վրա գտնվում են նոքա և թե արտադրութան միջոցները կազմում են պետութան, այսինքն բանվոր դասակարգի սեփականությունը:

Ահա հենց այս հանգամանքն և, վոր մեզ մոտ աչքաթող և արվում կոոպերացիայի մասին խոսելիս: Մոռանում են, վոր կոոպերացիան մեզ մոտ, շնորհիվ մեր պետական կազմի առանձնահատկութան՝ ունի միանգամայն բացառիկ նշանակութուն: Յեթե մի կողմ դնելու լինենք կոնցեսիաները, վորոնք, ի դեպ և ասել, մեզ մոտ չկարողացան դարձանալ քիչ թե շատ, ապա պետք և ասել, վոր կոոպերացիան մեր պայմաններում ըստ ամենայնի զուգադիպում և սոցիալիզմին:

Պարզեմ միտքս: Ինչո՞ւմն և կայանում հին կոոպերատորների ծրագրերի ցնորականությունը, սկսած Ռուսերտ Ուսենից: Նրանում, վոր նրանք յերազում եյին վերակազմել ժամանակակից հասարակությունը խաղաղ միջոցներով, առանց հաշվի առնելու այնպիսի մի հիմնական խնդիր, վորպիսին դասակարգային կռիվ, իշխանությունը բանվոր դասակարգի ձեռքով նվաճելու և շահագործող դասակարգի տիրապետությունը ջախջախելու խնդիրն և: Այդ պատճառով մենք իրավացի յենք, յերբ այդ «կոոպերատիվային» սոցիալիզմը լիովին ցնորք ենք համարում, յերբ ուսմանտիկ և անգամ գոհակ մի բան ենք համարում այն դադափարները, վորոնց նպատակն եր ազգաբնակչության հասարակ կոոպերացիան միջոցով դասակարգային թշնամիներին դասակարգային աշխատակիցներ դարձնել, դասակարգային համերաշխության (այսպես կոչված քաղաքացիական համերաշխության) վերածել:

Կասկած չկա, վոր մենք ժամանակի հիմնական խնդրի տեսակետից իրավացի եյինք, վորովհետեւ առանց քաղաքական իշխանության համար մղվող դասակարգային կռիվ՝ սոցիալիզմը իրականանալ չի կարող:

Բայց տեսեք, թե ինչպես և կերպարանափոխվել խնդիրը, յերբ իշխանությունը գտնվում և արդեն բանվոր դասակարգի ձեռքին, յերբ շահագործողների քաղաքական իշխանությունը տապալված և և յերբ արտադրութան բուրժուազիայի միջոցների տերը հանդիսանում և բանվոր դասակարգը (բացի այն միջոցներից, վորոնք բանվորական պետությունը հոծարկում հանձնում և շահագործողներին, ժամանակավորապես և պայմանական կերպով, վորպես կոնցեսիա):

Թեև այժմ իրավունք ունենք ասելու, վոր կոոպերացիայի սոսկական դարձացումը հավասարազոր և մեզ համար սոցիալիզմի զարգացման (վերո-

հելլալ «փոքրիկ» բացառութեամբ)։ Սրա հետ միասին մենք ստիպւած ենք ընդունելու սոցիալիզմի վերաբերյալ մեր ունեցած ամբողջ տեսակետի արմատական փոփոխութեանը։ Այդ արմատական փոփոխութեանը կայանում է նրանում, ինչ որ առաջնորդում է մանրութեան կենտրոնը տեղափոխուած է խաղաղ կազմակերպչական «կուլտուրական» աշխատանքի վրա։ Յետ կասեցի առարկա կուլտուրական աշխատանքի վրա, յետեւ սակայն դուրսից չունենալին միջազգային հարաբերութեանը, յետեւ պարտադրւած չլինելին մեր դիրքերի համար սլաքաբերու միջազգային մասշտաբով։ Բայց յետեւ դա մի կողմ թողնելու լինենք և սահմանափակվենք ներքին տնտեսական հարաբերութեաններով՝ այդ դեպքում աշխատանքի ծանրութեան կենտրոնը իսկապէս վեր առարկա կուլտուրական դրածը կը դառնա։

Մեր առաջ ծառանում է դարաշրջանի կազմող յերկու գլխավոր խնդիր։ Դրանցից մեկը մեր ապարատի վերակազմութեան խնդիրն է, մի ապարատ, ինչ որ ուղղակի բանի պէտք չէ և մեզ ժառանգութեան և միայն ամբողջապէս նախորդ դարաշրջանից։ Մենք մեր սլաքաբեր 5 տարիների ընթացքում այդ խնդրում լուրջ վնասներ չկարողացանք և չենք եւ կարող ենք։ Յերկուրդ խնդիրը՝ դուրսացնելու շրջանում կուլտուրական աշխատանքներ կատարելու խնդիրն է։ Հենց այս կուլտուրական աշխատանքին էլ, ինչպէս տնտեսական նպատակ, հետամուտ է ինքը՝ կուլտուրացումը։ Յետեւ կարողանալին լիակատար կուլտուրացում կատարել, մենք արդեն յերկու փուլով կանգնած կլինենք սոցիալիստական հողի վրա։ Բայց լիակատար կուլտուրացում կատարել անհնար է առանց դուրսացնելու (վերցնելու խոշոր մասսայի) կուլտուրականութեան, առանց մի ամբողջ կուլտուրական հեղափոխութեան։

Մեր հակառակորդները մեզ շատ անգամ ելին ասում, թե մենք անմիաբան ենք բռնում, աշխատելով իրադրութիւն սոցիալիզմի մի կուլտուրական հետամնաց յերկրում։ Բայց նախ սխալվում ելին, վերջինս մենք այնպիսի չսկսեցինք, վերակազմից յենթադրուած երկուսից ըստ ամեն կարգի պեղանանքի տեսութեան և հետո՝ մեզ մոտ քաղաքական և սոցիալական հեղաշրջումը նախորդեց այն կուլտուրական հեղափոխութեան, ինչ որ հանդէպ մենք այնուամենայնիվ կանգնած ենք ներկայումս։ Մեզ համար այժմ այդ կուլտուրական հեղափոխութեանն էլ բովանդակ է լիակատար սոցիալիստական յերկիր լինելու համար, բայց մեզ համար այդ կուլտուրական հեղափոխութեանը անասելի զգալիութեաններ և ներկայացնում թե կուլտուրական (վերջինս տեղ մենք անգրագետ ենք) և թե նյութական տեսակետից, վերջինս կուլտուրական դառնալու համար անհրաժեշտ է ունենալ արտադրութեան նյութական միջոցների վերջինս դարգացում, անհրաժեշտ է ունենալ վերջինս նյութական բազա։

«ՊԼԱՎԴԱ» № 115. 26 մայիսի, 1923 թ.

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐԱԿԱՆ ԲԱՐՁՈՒՆՔԵՐԻ ԴԵՐԸ ԼԵՆԻՆԻ ԿՈՈՊԵՐԱՏԻՎ ՊԼԱՆՈՒՍ

Հենցիկ յուր տնտեսական հրամանատարական բարձունքներին՝ պրոլետարիատն ինչ ձևով կարող է դուրսանալ տնտեսական կոոպերացիայի միջոցով փոխել դուրսացնելու տնտեսութեան դարգացման ուղղութեանը։

Ինչպէս է ուղղութեամբ պրոլետարիատն այն հրամանատարական բարձունքներից, ինչ որ պրոլետարիատն ինչ միայն կանգնեցնի դուրսացնելու կապիտալիստական շերտաւորումը, այլ և վերջինս աստիճանաբար կուլտուրացման յենթաբերին նրա արտադրութեանը։

Այստեղ մենք, ամենից առաջ, պիտի մատնանք հողի ազգայնացման խոշոր փաստը. հողը բուրժուական դարաշրջանում խոշոր դեր է խաղում դուրսացնելու շերտաւորման խնդրում, վերջինս կապիտալիստական պայմաններում հողի սեփականատիրութեանն ալիքի և ալիքի կենտրոնանում է տակալ ձևով, և, դուրսացնելու մասունքների պրոլետարացման արտահայտութեանը, ամենից առաջ, հանդիսանում է հատկապէս նրանց հողաւորութեանը։

Մենք գիտ, հողի ազգայնացումը մեր յերկրում նշանակում էր մեր հողերի վերաբաշխումը, յերբ կալվածատերերի և կուլակների ձեռքում յեղած շտեմնիւմ չափերի հասնող հողերն անցնում են չքավոր ու միջակ դուրսացնելու մասսաներին, վերջիններին հողագործութեանը մեծացնելով՝ մոտավորապէս, կրկնակի անգամ։

«Յերկում է, — ասում է ընկ. Մոլոտովը XV կուսհամագումարում յուր զեկուցման մեջ, ինչ որ հեղափոխութեան հետեւնքով չքավոր ու միջակ դուրսացնելու շերտաւորման ձեռքն անցավ 110 միլիոն հեկտար հող, ինչից 50 միլիոն հեկտարից վերջինս պակաս վերցրվեց կալվածատերերից և այսպէս կուլտուրացման մասնաւոր հողագործներից ու յեկեղեցիներից, 10 միլիոն հեկտարի չափ արվեց աշխատավոր դուրսացնելու շերտաւորման հողային դուրսացնելու անտառային պահեստից և մոտավորապէս 50 միլիոն հեկտար վերցրվեց «շատ հող ունեցողներից» (դուրսի կուլակային շերտերից) վերաբաշխելու համար սակավահող ու հողաւորի յամբերին։ *)

Սակայն, հողի սոսկ արգաւանացումը, թեպէտ և խորհրդային պայմաններում զգալիանում է շերտաւորումը, ինքն ըստ ինքնան զեկու ևս չի կարող խաղալ խափանել այն։ Հողի ազգայնացումը տեսականորեն յենթադրելի յետեւ կապիտալիզմի որով, թեկ բուրժուական գործնականորեն չի կարող իրականացնել։ **)

*) Մոլոտով. դուրսի աշխատանքի մասին. յեր. 15.

**) Բանի վեր հողի մասնաւոր սեփականութեանը բուրժուական յերկրներից շտեմնում ասանձին հատուկ դատարարի խոշոր հողագործների դուրսից հիմքն է հանդիսանում, ինչ որ բուրժուական հատարակարգին ժառանգութեան և միայն Ֆեոդալական դարաշրջանից.

Նրա նշանակութիւնը խոշոր չափով աճում է պրոլետարիատի գիկտա-
տութեայի պայմաններում նաեւ այն պատճառով, Վոր պրոլետարական պետու-
թիւնը հանդիսանալով հողի գերագույն սեփականատերը, ի վիճակի չէ
իրականացնել սոցիալիստական հողաշինարարութիւնը, վորի իմաստն է
կազմակերպել կոլլեկտիվ անտեսութեայն համար պահանջով՝ հարմարին
անդադրութեամբ ու մեծութեամբ հողային հատվածներ, վորի շնորհիվ ծայր
ատիճան գլուխանում է տվյալ շրջանի արգարեակութեայն համար վոչ միայն
բարդ մեքենաների (տրակտոր և այլն) միատեղ, կոլլեկտիվ սպասարկումը
հողի մշակման ու բերքի հավաքման ասպարկում, այլ և ամբողջ անտե-
սութեայն լիակատար համայնացումը, վորովհետեւ վերացնելով հողացրվա-
ծութեայնը, բազմհատվածութեայնը հողային մանր հատվածները-կոլլեկտիվ
անտեսութեայն առավելութեայններն զգալի չափով մեծանում են:

Հողաշինարարութեայն նման սոցիալիստական նշանակութիւն են ձեռք
բերում չոր տափաստաններում նաեւ վոռոգման (իրրիգացիոն) պետական
սարքավորումները, վորոնց կառուցումը նույնպէս գլուխանում է հողի ազգա-
յնացումով:

Ջրամատակարարումն այդպիսի շրջաններում յուր կերպարանաւորուող
նշանակութեամբ պիտի գտալի ելեկտրոմատակարարման շարքը:

Սակայն սոցիալիստական կերպարանաւորութեայն համար ավելի վճռա-
կան նշանակութիւն ունի քաղաքի սոցիալիստական եկոնոմիկա ունենալու
հանգամանքը-քաղաքի արդյունաբերութեայն, տրանսպորտի և բանկերի
ազգայնացումը: Մենք արդեն տեսնում ենք, ինչ նշանակութիւն էր տալիս
ընկեր Լենինը այդ հանգամանքին: Յեւ հասկանալի չէ: Գլուխը լիակատար
կախման մեջ է քաղաքից, վորը հանդիսանում է նրա արտադրանքի շուկան
և վորը մատակարարում է նրան արտադրութեայն ամենակարեւոր միջոցները,
(մեքենաներ, պարարտանյութեր և այլն), նաեւ վարկ:

Քաղաքի արդյունաբերութեայն և գլուխական անտեսութեայն միջև գոր-
ծող մասնավոր կապիտալիստական միջնորդին «առևտրական» կոոպերա-
ցիայի զարգացման շնորհիվ մեկուսացնելով, գլուխը բախտն ամբողջու-
թեամբ կգտնվի պրոլետարական սոցիալիստական քաղաքի ձեռքում, ուստի
և պրոլետարական պետութեայն ունենալով այդպիսի հրամանատարական
բարձունք, ինչպիսին է քաղաքային սոցիալիստական եկոնոմիկան, գորը
արտաքին առևտրի մենաշնորհի միջոցով պաշտպանված է ստարքերկրյա
կապիտալից, միանգամայն ապահովում է նաեւ գլուխացիական անտեսու-
թեայն սոցիալիստական ուղղութեայն զարգացումը, նրա՝ կոլլեկտիվացման

հետևանքն այդպիսի խոշոր հողային սեփականատիրութեայնը զգալի արդէք է գտնում
գլուխական անտեսութեայն կապիտալիստական զարգացման համար, վորովհետեւ այդ հողային
սեփականատերերի գաղափարը պահանջում է ծանր բեռ և գտնում գլուխական անտեսու-
թեայն վրա: Նախկին ֆեոդալների խոշոր հողային սեփականութեայնը հիմք է գտնում գլու-
խական անտեսութեայն «պրոլետական» տիպի զարգացման և նման պայմաններում հողի ազ-
գայնացումը ուղի կհարթի գլուխական անտեսութեայն կապիտալիստական ավելի արագ զար-
գացման համար «ամերիկական» ձևով: Սակայն բուրժուական յերկրներում իրականում ամե-
նուրեք մենք տեսնում ենք հողի մասնավոր սեփականատիրութեայն, վորը ազնվական-ճոր-
տատերերից անցնելով գլուխական բուրժուայի և գլուխացիական ձեռքը, ինքը գտնում է
գլուխական ազգարեւելութեայն կապիտալիստական շերտավորման գործիք:

ոեկաների վրա անցնելը: Ի հարկ է, դրա համար պահանջվում է, վոր այդ
քաղաքական սոցիալիստական եկոնոմիկան լինի բավականաչափ ուժեղ:
Վոչ հետեւ ապագայում ներքին շուկայում կոոպերատիվ-պետական
սիկտորի մենաշնորհի փաստական նվաճման հալատար նույնպիսի կարեւոր
նշանակութիւն ունի նաեւ պետութեայն ձեռքում գտնվող արտաքին առևտրի
մենաշնորհը, վորը պահպանում է բանվոր դասակարգի և գլուխացիութեայն
մեջ գլուխութեայն պենեցող անտեսական կապը ստարքերկրյա կապիտալի
կողմից:

Արտաքին և ներքին առևտրի սոցիալիստական մենաշնորհը հանդիսա-
նում է անհրաժեշտ յրացումը քաղաքային սոցիալիստական եկոնոմիկայի
նրա համար, վորպեսզի վերջինս կարողանա սոցիալիստական ազդեցու-
թեայն ցույց տալ գլուխական անտեսութեայնը:

Հասկանալի չէ, վոր պրոլետարական իշխանութեայնը հնարավորութեայն
ունեցալ ոգտվելու մասնանշված անտեսական հրամանատարական բար-
ձունքներից այն ժամանակ, յերբ անցի ունեցալ պրոլետարական հեղափո-
խութեայնը և կազմակերպելց խորհրդային իշխանութեայնը, վորը հանդիսա-
նում է պրոլետարական գիկտատութեայնի ձեռք և հենված բանվոր դասակարգի,
գլուխացիական շարվորութեայն և միջակների դաշինքի վրա պայքար և մղում
քաղաքի և գլուխը բուրժուայիայի դեմ (հարկային, վարկային քաղաքակա-
նութեայն միջոցներով և այլն):

Իշխանութեայն խորհրդային ձեռք ապահովում է քաղաքական ու կուլ-
տուրական զարգացումը վոչ միայն բանվոր դասակարգի, այլև նրա կողմից
դեկավարվող գլուխացիութեայն, զարգացնում է ժողովրդական լայն զան-
գվածների նախաձեռնութեայնն ու ստեղծագործութեայնը, առանց վորոնց
անհնար է ստեղծել սոցիալիստական հասարակութեայն:

Յույց տրված աչա բոլոր պայմաններին ներկայութեայն դեպքում միայն,
վորոնք ի մի առած արտահայտում են բանվոր դասակարգի քաղաքական ու
անտեսական հեղեմոնյան, պրոլետարիատը կարող է կոոպերացիան զարմնել
մեր գլուխի սոցիալիստական վերակառուցման գործիք:

«Մեզ մոտ, հիրավի, —ասում է Լենինը,—քանի վոր պետական իշխա-
նութեայնը գտնվում է բանվոր դասակարգի ձեռքում, քանի վոր այդ պետա-
կան իշխանութեայնն է պատկանում արտադրութեայն բոլոր միջոցները, մեզ
հիրավի, ինչպիսին է մնում կոոպերացման յենթարկել ազգարեւելութեայնը:
Ազգարեւելութեայնը մաքսիմալ չափով կոոպերացման յենթարկելու պայման-
ներում ինքն ըստ ինքնան իրականանում է նպատակը... սոցիալիզմը» (Լենին,
18-րդ հատ. 2-րդ մաս, յեր. 139): «Իսկպէս, —չարունակում է Լենինը,—
պետութեայն իշխանութեայնն արտադրութեայն բոլոր խոշոր միջոցների վրա,
պետական իշխանութեայնը պրոլետարիատի ձեռքում, այդ պրոլետարիատի
դաշինքը միլիոնավոր մանր ու մանրագույն գլուխացիութեայն հետ, այդ պրո-
լետարիատի գեկավարման ապահովութեայնը գլուխացիութեայն հանդեպ և
այլն... մի՞թե սա այն անհրաժեշտ ամբողջը չէ, վորով պիտի կառուցվի
«կոոպերացիայից և միմիայն կոոպերացիայից» լիակատար սոցիալիստական
հասարակութեայն» (նույն տեղում—յեր. 140):

Սակայն միանգամայն սխալ կլինի մեկնարանել Լենինի կոոպերատիվ
պլանը, վորպէս միայն պլան «առևտրական շրջանառութեայն» կոոպերաց-

ման, ինչպես այլ անում են մեր կուսակցության մեջ յեղած մի քանի ներ-
կայացուցիչները: Ընդհակառակն Լենինն ասում է, Վոր «անհրաժեշտ է ա-
մուր կերպով ապահովել նաև հետագա անցումը, իսկ հետագա անցումն ան-
խուսափելիորեն այն է, Վոր սակավ չահավետ, խոշորագույն չափով հե-
ռամնաց, մանր, առանձնացած գյուղական տնտեսությունն աստիճանաբար
միանա, կազմակերպի հասարակական, խոշոր հողագործական տնտեսու-
թյուն»:^{*)}

Ընդհակառակն, այն մոմենտից, յերբ մենք վերականգնված արդյունա-
բերությունից հնարավորություն ստացանք՝ Լենինի ցուցմունքի համաձայն,
«հետագա անցման» կոլեկտիվացման, կոոպերացման այլ արտադրական ձևին
և փոխադրվում է ծանրության կենտրոնը Լենինի ամբողջ կոոպերատիվ
սլոանի:

Այդ մենք պետք է հիշատակենք այստեղ նաև կուլտուրական հեղափո-
խության մասին, Վորպես անհրաժեշտ պայման Լենինի կոոպերատիվ սլոանի
կերաման:

«Իսկապես,—ասում է Լենինը նույն «կոոպերացիայի մասին» հոդվա-
ծում,—մեզ մի բան է մնում՝ մեր ազգաբնակչությանը դարձնել այնքան «քա-
ղաքակիրթ», Վոր նա հասկանա կոոպերացիային գլխովին մասնակցելու բո-
լոր սղուտները և կարգավորի այդ մասնակցութայնը»:

«Սակայն, Վորպես կատարվի այդ «միայն»-ը, հարկավոր է մի ամբողջ
հեղաշրջում, ժողովրդական մասսաների կուլտուրական դարգացման մի ամ-
բողջ ժամանակաշրջան»:^{**)}

Իրականաբար կոոպերացման պայմանում մենք արդեն յերկու փոքրոյ
կիանդնեյինք սոցիալիստական հողի վրա: Սակայն լիակատար կոոպերաց-
ման այդ պայմանը իր մեջ պարունակում է գյուղացիութայն այնպիսի կուլ-
տուրականութայն (հատկապես գյուղացիութայն խոշորագույն գանդվա-
ծի), Վոր այդ լիակատար կոոպերացումն անհնար է առանց մի ամբողջ կուլ-
տուրական հեղափոխութայն:^{***)}

Սակայն կուլտուրական հեղափոխութայն իր հերթին նախատեսում է
տեխնիքական հեղափոխութայն: Կուլտուրական լինելու համար, անհրաժեշտ
է արտադրութայն նյութական միջոցների վորոչ զարգացում, անհրաժեշտ է
նյութական վորոչ բաղա:

Մ. Վլասով.—Լենինի կոոպերատիվ Պլանը.

*) Լենին, հատ. 18-րդ, մաս 1, յեր. 189.

**) Լենին, հատ. 18-րդ, մաս 2-րդ, յեր. 141.

***) Նույն տեղում, յերև 145.

ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ «ԱՌԵՎՏՐԱԿԱՆ» ԿՈՈՊԵՐԱՑԻԱՅԻ ՎԵՐԱՃՈՒՄԸ «ԱՐՏԱԴՐԱԿԱՆԻ»

Յեվ այդպես, մեր խորհրդային պայմաններում կոոպերացիան կրում է
սոցիալիստական բնույթ:

Ինչո՞ւմ է արտահայտվում այդ սոցիալիստական բնույթը:

Այդ հարցն առանձնապես կարևոր է առաջել մասնաշաղկան «առևտրա»-
գյուղատնտեսական կոոպերացիայի վերաբերմամբ (Վոր միացնում է առքը,
վաճառքը և վարկը), Վորովհետև կոլխոզների սոցիալիստական բնույթի, ար-
տադրական կոոպերատիվների, Վոր հասարակայնացում են գյուղացիական
արտադրանքները, հաղիվ թե կասկած չին:

Պրոլետարիատը իշխանութայն ժամանակ «առևտրական» կոոպերա-
ցիայի սոցիալիստական բնույթն յերևան է դալիս այն բանում, Վոր նա իր
զարգացմամբ վերափոխվում է «արտադրական» կոոպերացիայի, այսինքն
այնպիսի կոոպերացիայի, Վորն արդեն միացնում է գյուղացիութայն արտա-
դրական պրոցեսները: Նախ թափանցելով միայն առանձին, միայն գյուղա-
տնտեսական արտադրութայն մի քանի կոոպերի մեջ, խորհրդային պայման-
ներում, կոոպերացիան աստիճանաբար զրավում է հանրայնացման պրոցեսը
մեկը մյուսի հետևից գյուղացիական տնտեսութայն բոլոր կոոպերը, և, ընդ
ամին, դարձնում է այն հասարակայնացած, այսինքն սոցիալիստական գյու-
ղական տնտեսութայն:

Այսպիսով, գյուղացիական առևտրական կոոպերացիան պրոլետարիատի
դիկտատուրայի պայմաններում, ղեկուս չներկայացնելով իրենից սոցիալիս-
տական արտադրութայն, սակայն և այնպես կրում է սոցիալիստական
բնույթ, Վորովհետև ունի զարգացման սոցիալիստական ուղղութայն:
Առևտրական կոոպերացիայի զարգացման այդ սոցիալիստական ուղղութայնը
յերևան է դալիս նրանում, Վոր նա աստիճանաբար փոխարկվում է արտա-
դրական կոոպերացիայի և միաժամանակ անջատ գյուղացիական տնտեսու-
թյունները միանում են, հանրայնացնում, այսինքն դառնում են սոցիալիս-
տերեն կազմակերպված գյուղական տնտեսութայն:

Իսկ արտադրական գյուղատնտեսական կոոպերատիվները մեղանում կարող
են և պետք է դառնան սոցիալիստական արտադրութայն շարքը, Վորովհետև
պրոլետարիատի դիկտատուրայի ժամանակ նրանք անարխիկ ձևով անջատ
չեն, այլ կապված սոցիալիստական արդյունաբերութայնը կապում են մեկ
միասնական սոցիալիստական սխեմ, Վորը յուր մեջ է առնում ինչպես
արդյունաբերութայնը, այնպես և գյուղական տնտեսութայնը և յենթադի-
վում են մեկ պլանային ղեկավարութայն: Հատկապես սոցիալիստական
արդյունաբերութայն հետ ունեցած այդ սերտ կապը տալիս է գյուղացիական
արտադրական կոոպերատիվներին այն կայունութայնը և կենսունակու-
թյունը, Վորից նրանք միանգամայն դուրկ են կապիտալիստական շրջապա-

տում: Հետևապես արտադրական կոտլերացիան միայն կարող է կենսունակ լինել:

Գյուղացիական մանր տնտեսությունները, մնալով ղեռն անհատական, սակայն հանրայնացնելով իրենց արտադրությունը թեկուզ մի քանի կողմերը, որինակ, վարձակառերի բարդ մեքենաներից ոգտվելը, իրենց տնտեսությունից ստացված արտադրանքի վերամշակումը և այլն, այդպիսով ձեռք են բերում, ըստ հանրայնացման, խոշոր ձեռնարկությունների առավելություններ և ի վիճակի յեն լինում հաջող կերպով մրցելու կուլակային տնտեսությունների հետ և հակադրելու շերտավորմանը: Հատկապես կոտլերացիայի մեջ մենք գտել ենք, ըստ Լենինի, «մասնավոր շահի միացման աստիճանը, նրան բնութանուր ինտերեսներին յենթարկվելու աստիճանը, վոր ստաջ շատ ու շատ սոցիալիստների համար գաղթակղություն քար էր»:

Հետևյալ գլխում ցույց կտրվի, գործնական ինչ ուղիներով ու միջոցներով մեր առևտրական կոտլերացիան պիտի վերափոխվի արտադրականի: Իսկ այստեղ հարկավոր է նշել, վոր գյուղացիական մանր տնտեսությունները իրենց արտադրությունը Հանրայնացնելով, ի վիճակի չեն մեղնում մրցել խոշոր կուլակային տնտեսություններին հետ:

Մանր տնտեսությունը, մնալով միանձնյա, անհատական, չի կարող տնտեսապես հաղթել ավելի խոշոր կուլակային գյուղատնտեսական ձեռնարկության: Միայն միանալով ավելի խոշոր կուլեկտիվ տնտեսություններին չքավորի և միջակներին մեծամասնություն տնտեսությունը կարող է յենել լայն դարգացման ասպարեղ: Իսկ կապիտալիզմի որով այդպիսի մասսայական կուլեկտիվացում գյուղացիական տնտեսության, նրա արտադրության կոտլերացում անյերևակայելի յե. այնտեղ կոտլերացիան կարող է ամբողջնել միայն անհատական և այն ել ավելի կայուն տնտեսությունը և յերբեք չի կարող կոտլերացված շրջանառությունից անցնել գյուղացիական արտադրության լայն կոտլերացմանը:

Առևտրական կոտլերացիայի աստիճանական վերափոխումը արտադրականի հնարավոր է միայն պրոլետարիատի գեկտատուրայի պայմաններում, միայն քաղաքի սոցիալիստական արդյունաբերության պայմաններում: Այդ վերափոխման պրոցեսը, վոր գյուղացիական մասուններին տանում է փոխանակ պրոլետարիզացիայի— սոցիալիստական կուլեկտիվ հողագործության և վորոշ աստիճանի հասնելուց հետո անմիջական կուլեկտիվացման— այդ հենց հանդիսանում է յենինյան կոտլերատիվ պլանի ելությունը:

Մ. Վլասով, Լենինի կոտլերատիվ պլանը:

ԿՈՆՏՐԱԿՏԱՅԻԱՅԻ ԱՉԴԵՑՈՒԹՅԱՆ ՏԱԿ ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ «ԱՌԵՎՏՐԱԿԱՆ» ԿՈՈՊԵՐԱՏԻՎԻ ՎԵՐԱՃՈՒՄՆ «ԱՐՏԱԴՐԱԿԱՆԻ»

Այդ վորոշք են գյուղատնտեսական «առևտրական» կոտլերացիայի «արդյունաբերականի» վերափոխման ուղիներն ու միջոցները: Այդ միջոցները գտել է յենքը կյանքը, յենքը կոտլերատիվ պրակտիկան:

Այստեղ հարկավոր է նշել, վոր առևտրական գյուղատնտեսական կոտլերացիայում ձանրություն կենտրոնն յեննում է վաճառքի մասի վրա: Կոտլերացիայի պատմությունը ցույց է տալիս, վոր նույն իսկ այնտեղ, ուր գյուղատնտեսական կոտլերացիան սկսել է վարկային գործառնումներից (Ռայ-ֆայդենայի ընկերությունները Գերմանիայում և փոխառու-խնայողական ու վարկայինը մեղ մոտ՝ Ռուսաստանում), նրա զարգացումը տեղի յե ունենում «միջնորդական գործառնումների» միջոցով, այսինքն ելապես կոտլերացիայի սպասողական աստիճանից (стадия) դեպի վաճառքայինը: Գյուղատնտեսական արտադրանքի վաճառքը հանդիսանում է վճարական մոմենտ, իրացումը գյուղացու ամբողջ տարվա աշխատանքի, հետևապես իրացնող կոտլերացիայի բախտը արտադրող գյուղացու համար վորոշակի դեր է յատում թե նրա ամբողջ տնտեսության և թե վերջինիս դարգացման ուղիներին համար: Ահա թե յենչու մեր գյուղացիական կոտլերացիայի գործում այնքան կարևոր դեր է յատում գյուղացիական տնտեսության ասրանքայնությունը, այսինքն համեմատական չափը գյուղացիական արտադրանքի այն բաժնի, վորը սեփական գործածություն չի դնում, այլ դուրս է դալիս շուկա: Բայց յեթե մենք մոտենանք մեր գյուղական տնտեսության արտադրանքի իրացման կողմից, այդ, և միաժամանակ արտադրանքի ասրանքայնության աստիճանի տեսակետից հարկ կդրանք մեր գյուղացիական տնտեսությունները բաժանել յերկու անհավասար մասերի. փոքրամասնություն, վոր արտադրում է տեխնիկական կուլտուրաներ, վորոնք վորպես հումուլթ գնում են քաղաքային արդյունաբերություն, վորոնք արտադրում են պարենային մթերքներ իրենց սեփական և քաղաքի աղբարնակության գործածություն համար: Այն գյուղացիական տնտեսությունները, վորոնք հումուլթ են արտադրում, արտադրության միջոց քաղաքային արդյունաբերության համար (բամբակ, չաքարի ձակնդեղ, վուշ, կանեփ, ծխախոտ և այլն), բնական և աչքի յեն ընկնում ամենախոշոր ասրանքայնությունը, վորովհետեղ նրանք իրենք չեն կարող իրենց արտադրանքի խոշոր մասը գործածել: Հետևապես գյուղացիական տնտեսության այդ մասնավոր ճյուղերում կոտլերացիան դարգանում է արագ, և, բացի այդ, կոտլերացիայի այդ տեսակները, վոր շատ կարեկոր է, գործ ունեն քաղաքի արդյունաբերության հետ, համարյա վորպես մոնոպոլ սպասողներ իրացվող արտադրանքի:

Ահա թե յենչու մեղ մոտ գյուղատնտեսական կոտլերացիայի ետապները դարգացման ավելի հեռաքրքիր նմուշներ մենք ունենք կոտլերացիայի հատուկ տեսակների դարգացման ուղիներում: Հենց այս-

տեղ սկզբնապես առանձնահատուկ հող գտալ լայն զարգացման համար ներկայումս հոշակալոր «կոնտրակտացիայի» սխեման:

Տարակույս չկա, վոր «կոնտրակտացիայի» սխեման նշանակութուն ուղղակի հսկայական է: Փայլուն զարգացում ունեցավ այդ սխեման ճակնդեղացանների կոոպերացիայում, վորը հումուլթ է արտադրում մեր շաքարի տրեստի համար: Շաքարի տրեստի ճակնդեղացանների կենտրոնական միության մեջ պայման է կնքված, վորը կոոպերացիայի վրա հետեվյալ պարտավորություններն է դնում. 1) շաքարի գործարանների ուսյոններում գյուղացիների հետ կոնտրակտացիա կնքել համապատասխան արտադրական պլանի պահանջի չափով ճակնդեղ մատակարարելու: 2) կոնտրակտացիայի յենթարկված ամբողջ ճակնդեղը հանձնել գործարաններին նախատեսված պունկտներում, պայմանագրով սահմանված պներով: Պայմանագրի չափազանց կարելի մասն այն է, ուր նախատեսվում է արտադրության բոլոր հիմնական պրոցեսների կարգավորումը: աշխատավարը խորը կատարել, ճակնդեղը ժամանակին ցանել, պարտադրարար գործադրել բարձր վորակի սերմ, ստանալով այդպիսին շաքարի գործարաններից, պարտադրարար պարտադրանքի հողը վորոշ քանակի սուպերֆոսֆատով, պարտադրարար գործադրել շաքացաններ, ժամանակին հավաքել բերքը և կատարել ցանքից հետո յեղող աշխատանքներ:

Շաքարի գործարանն իր կողմից պայմանագրով պարտավորվում է. 1) ճակնդեղացաններին կոոպերացիայի միջոցով մատակարարել արտադրական միջոցներ, սերմ, շաքացաններ, սուպերֆոսֆատ՝ վերջինիս արժեքը մուծելով ճակնդեղի գնի մեջ, 2) ցանոյններին դեսյատինին 25 ուերլու հաշվով տալ կանխավճար (ձիադուրկ տնտեսություններին տալ 35 ուերլի և ավելի) և գեղջել ճակնդեղի արժեքից 6 տոկոս: Այս գեղջի հաշվին կոոպերացիան տանելու յե ադրիկուլտուր աշխատանքներ, պահելով այդ նպատակի համար մի քանի հարյուր ագրոնոմներ:

Այսպիսով գյուղատնտեսական միջերդ կոոպերացիան, հենվելով կոնտրակտացիայի վրա պետական արդյունաբերության կողմից, սկսում է խառնվել գյուղատնտեսական արդյունաբերության պրոցեսին, յենթարկելով նրան տեխնիկական վերակառուցման և ներգրավելով գյուղացիական տնտեսություններն ընդհանուր պետական պլանի մեջ: Այստեղ գյուղատնտեսական կոոպերացիան, ճակնդեղացան կոոպերացիայի որինակի համաձայն, ձևք է բերում «խոշոր պետական սոցիալիստական արտադրության ստանին առանձնակի մի ձևով» (Ստալին), վորովհետև գյուղացին այդ դեպքում, մղված իր շահերից, ինքնուրույն ապրանք արտադրողից մինչև վորոշ ստորիման գտնում է պետական պլանային տնտեսության աշխատավոր «տանը»:

Դրանով, սակայն, գործը չի սահմանափակվում: Գյուղացիական տրեստեսության տեխնիկական վերակառուցումից հետո անխուսափելիորեն դալիս է նաև նրա սոցիալական, հասարակական վերակառուցումը, վորովհետև տեխնիկական վերակառուցումն անհրաժեշտորեն պահանջում է գյուղատնտեսական ձեռնարկումների ամբողջումը: Ուստի կոնտրակտացիայի յենթարկված կոոպերացիայի զարգացման հետագա ետապը հանդիսանում է նրա աճումը, մի շարք պարզ արտադրական միացումները, վորոնք հետագայում վեր են ածվում կոլեկտիվ տնտեսությունների:

Մինչև 1928 թիվը մեզ մոտ կոոպերատիվ կոնտրակտացիան ընդգրկել

էր միայն տեխնիկական կուլտուրաները. համարյա ամբողջությամբ ճակնդեղացանությունը (մոտավորապես մեկ միլիոն տնտեսություն) և բամբակագործությունը (մոտավորապես 3/4 միլիոն տնտեսություն) և վորք աստիճանեք վաչը և արելվածադիկը, ընդամենը յերկու միլիոն տնտեսություն:

1928 թվին կոնտրակտացիան լայն կերպով տարածվեց նաև հատիկային տնտեսությունների վրա, վորը սերտորեն կապված է այն կարելիոր դերին, վորպիսին մեզ մոտ ունեն պետական հացամթերումները:

1928 թ. զարնանային և աշնանային սերմանման կամպանիայի ընթացքում կոնտրակտացիան ընդգրկեց 7 միլիոն հեկտար հացահատիկային ցանքեր, իսկ 1929 թ. նախադժված է արգեն 15 միլիոն հեկտար, վորը տալու յե մեկ յերրորդը պլանով նախատեսված հացամթերման:

Կոնտրակտացիայի ազդեցությամբ, և հատկապես նրա միամյայից բաղմամյայի անցնելուց հետո, հացահատիկային գյուղատնտեսական կոոպերացիան էլ, նման ճակնդեղացանության, նույնպես աճում է գույրնթաց մի շարք արտադրական միությունների (ցանքի ընկերություններ, տրակտորային կալոննաներ և այլն) և այդպիսով վերափոխվում է արտադրական (կոլեկտիվ) կոոպերացիայի: 1928 թ. ՌՍՖՍՍ գյուղատնտեսական կոոպերատիվների ուսյոնական խորհրդի տրամադրության տակ կար 14 տրակտորային կալոննաներ՝ 300 տրակտորներով, վորն ընդգրկում էր 56 գյուղ՝ 60 հազար բնակչով:

1929 թ. տրակտորային կալոննաների վորձն ավելի յե լայնանում: 1928 թ. դեկտեմբեր ամսին հաշվվում էր արգեն 15 տրակտորային կալոննա՝ արգեն 400-ից ավելի տրակտորներով*):

1928 թ. կոնտրակտացիան լայն ծավալվեց նաև կոլխոզներում, ընդգրկելով նրանց հողային տարածության մեկ-յերրորդ մասը:

Մ. Վլասով—Լենինի կոոպերատիվ պլանը:

*) Экономическая жизнь, 15 дек. 1928 г.

**ԳՅՈՒՂԱԿԱՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ԻՆԴՈՒՍՏՐԱՑՄԱՆ ԱԶԴԵՑՈՒԹՅԱՆ ՏԱԿ
ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ «ԱՌԵՎՏՐԱԿԱՆ» ԿՈՊԵՐԱՑԻԱՅԻ ՎԵՐԱՃՈՒՄՆ
«ԱՐՏԱԴՐԱԿԱՆԻ»**

Արդ կոլեկտիվի անցնելու ի՞նչ միջոցներից սկսեցին գյուղական տնտեսությունից ալիս ձյուղերը, վորոնք արտադրում են կենսամթերքներ—յուղ, կարտոֆիլ և այլն:

Այդ կարգի արտադրանքներն արդյունաբերությունը չի գնում, այլ սպառողները և, հետևապես, հենց ավելի ծավալված գյուղական տնտեսությունից ձյուղերի համար, մենք արդեն չունենք այնպիսի անմիջական շփում սոցիալիստական արդյունաբերության հետ, ինչպես նրան հումուլթ մատակարարող արտադրություն հետ: Բացի այդ, մենք այստեղ ունենք գյուղացիական տնտեսություն չափ ավելի ցած արտադրանքայնության տոկոս:

Սակայն կոոպերատիվ պրակտիկան այստեղ էլ նշում է գյուղացիական տնտեսությունների աստիճանական կոլեկտիվացման ուղիները: Դրանց հետադոման համար, վորպես սթինակ վերցնենք կաթնամթերային կոոպերացիան:

Կաթնամթերային կոոպերացիան դեռ մինչ պատերազմը բավականաչափ զարգացած էր (Միբիրում, Ուրալում, Վոլոգդայի և Պոդմոսկովսկի ռայոններում):

Ներկայումս նա ընդգրկում է մի շարք նոր ռայոններ էլ (Արեվմոյան, Սաորին Վոլգան, Հյուսիսային Կովկաս, թաթարական հանրապետությունը, Յչու և ուրիշները) ունի մոտ մեկ միլիոն տնտեսություն և 6000 կաթնամթերքների վերամշակման գործարաններ: Կաթնամթերային կոոպերացիան վոչ միայն հասարակայնացնում է կաթի իրացումը, այլև նրա վերամշակումը յուղի և պանրի: Յեթե գյուղական տնտեսությունը, վորն արտադրում է կենսամթերքներ, դեմ չի կանգնում արդեն պատրաստի քաղաքային ինդուստրիան, վորը վերամշակում է գյուղատնտեսական հումուլթը, ուրեմն դրա փոխարեն ինքն իրեն ստեղծում է իր ինդուստրիան, ուր է մշակում է իր արտադրանքը: Նա իր գյուղացիական կոոպերացիայի միջոցով կառուցում է յուղի և պանրի գործարաններ, կարտոֆիլի, մեղրի, խեթի (декстрина) վերամշակման գործարաններ, ոսլայի գործարան, պտուղների, կանաչեղենի պահածոների գործարաններ, ջրաղացներ, կաղամկերպում են խաղողի վերամշակությունը, պատրաստելով դինի և այլն: Այսպիսով ստեղծվում է ամբողջ շարք կոոպերատիվ ձևերով վերամշակումը համար գյուղատնտեսական արտադրանքները, վորն իրենից ներկայացնում է այն, ինչ ներկայումս մեզնում կոչվում է գյուղական տնտեսության ինդուստրացում: Միմիայն գյուղացիական միջոցներով ստեղծվող այդ ինդուստրացումն արագացնում է յերկրի ընդհանուր ինդուստրացումը, մեղմում է գյուղական տնտեսության ու արդյունաբերության մեջ յեղող դիսպրոպորցիան, տեղ է տալիս իրացնող գյուղատնտեսական բնակչության և ար-

տադրական ելեմենտներ և մոծում իրացվող գյուղատնտեսական կոոպերացիայի մեջ: Ուստի և նրա նշանակությունն անսահման մեծ է:

Ընկ. Մոլոտովը միանգամայն արդարացի գնում է նրան հավասար (15-րդ կուսամագումարում արած գեկուցման մեջ) կոնտրակտացիային, մատնանշելով «կոնտրակտացիայի խոշորագույն նշանակության և գյուղատնտեսական հումուլթի վերամշակության» վրա:

Գյուղատնտեսական ինդուստրիայի ազդեցությունը գյուղատնտեսական արտադրությունից վրա ընթանում է հենց նույն ուղղությամբ, ինչպես պետական արդյունաբերությունից ազդեցությունը գյուղական տնտեսությունից վրա: Վորը մատակարարում է նրան հումուլթ, թեպետ և նա այստեղ չի էլ հասնում այնպիսի խոշոր չափերի: Ինչպես այնտեղ, այնպես էլ կոոպերատիվ կաղամկերպությունները, վորոնք իրենց գործարանների համար ստանում են հումուլթ կոոպերացման յենթաբոված գյուղացիներից, վորոչ պահանջներ են առաջարկում այդ հումուլթի հատկության, կաթի մեջ պարունակվող յուղի քանակի և այլնի նկատմամբ և այդ պատուհանից ներս են թափանցում ու ազդեցություն են ցույց տալիս և գյուղատնտեսական արտադրության վրա, սկզբնական շրջանում նրա ուսցիտնայացման ուղղությամբ և ապա շնորհիվ այդ ուսցիտնայացման նաև աստիճանական կոլեկտիվացման ուղղությամբ:

Կաթնամթերային կոոպերացիայի վերաբերմամբ գյուղացիական տնտեսությունից կաղամկերպության վրա ազդելու ամենագլխավոր ձևեր հանդիսանում են, այսպես կոչված, անասնաբուծական կոնտրոլ ընկերությունները, վորոնք իրենց գործունեությունը շրջանում բարձրացնում են վերահսկողություն տակ առնյալ կովերի կաթնատուլությունը 2—2½ անգամ*): «Վերահսկող ընկերությունների գործունեության սահմանի մեջ են մտնում՝ կաղամկերպումն այնպիսի, որինակ՝ ձեռնարկումներն, ինչպես ջահել անասունների միատեղ արածեցնելն ընդհանուր հոգսահամարում, բեղմնակալաների և ցեղական անասնաբուծարանի կաղամկերպումը, կոնտրոլ ընկերությունների կոլեկտիվ խոտացանություն, վորոնք կաղամկերպում են հասարակական հողերի վրա, մշակվում են կոլեկտիվ աշխատանքով, կատարում են կոլեկտիվ մեկտրատիվ աշխատանք, վորն ուղղված է լինելու ընդարձակելու և ամրացնելու անասնակերի բաղան և այլն, և այլն:

Այսպիսով կոոպերատիվ յուղի գործարանի շուրջն ստեղծվում է կոլեկտիվ ձեռնարկությունների ամբողջ ցանց, վորոնք իրենց աշխատանքով ավելի յեն սեղմում անհատական տնտեսության ֆունկցիաները**):

Այսպիսով, տեսնում ենք, վոր յուղ պատրաստող կոոպերատիվ ինդուստրիան, վոր իր ձեռքում կենտրոնացրել է ամբողջ գործարանային յուղի 92 տոկոսը, այլև նրա իրացումը, նրա արտադրական ազդեցությունը չափազանց մեծ է:

Հետևապես, գյուղական տնտեսությունից կոոպերատիվ ինդուստրացումը նույնպես, ինչպես կոնտրակտացիան, նպաստում է գյուղատնտեսական կոոպերացիային պարզ արտադրական միությունների միջոցով (անասնաբուծական, սերմաբուծական, մեկտրատիվ և այլ ընկերությունների) վերաճելու և այդ ձանադարհով դառնալու արտադրական կոլեկտիվ կոոպերացիա:

*) Материалы НК-РКИ, Կեր. 276—277.

**) РКИ-ի նույն ժողովածուն, Կերև 277.

Քիչ ընդարձակ հեռանկարներ չեն բացվում գյուղացիական անտեսութ-
յունները վերականգնելու գործում կոոպերացիայի առջև և կարտոֆիլի
իրացման ու վերամշակման ասպարեզում:

Այդ կարգի կոոպերատիվների շարքին պիտի դասել հացահատիկային
կոոպերացիան իր ջրաղացներով, ելեվատորներով, ալգեդործական ու բան-
ջարբուծական կոոպերացիաներն իրենց պահածոների գործարաններով և
այլն:

Այդ կարգի կոոպերացիաների վարչացումը տեղի կունենա այդ ճյուղերի
ապրանքային յեւթի աճման համեմատ, վորը կստված և գյուղատնտեսա-
կան ռալոններին հատուկ կուլտուրաների և տնտեսական տիպերի աճմանը
և մեր իշխանության կիրառած քաղաքականության մեր ամբողջ յերկիրն
ռալոնացման յենթարկելու գործին: Այդպիսի միթերոդ-արտադրող ձևի կո-
ոպերացիայի վարչացման ընթացքում անխուսափ են մշտական համաձայնու-
թյունները գյուղատնտեսական կոոպերատիվ միությունների, վորոնք միաց-
նում են իրացումն ու վերամշակումը սոցաոդական միթերքների և սոցաո-
կոոպերացիայի կենտրոնի միջև, անխուսափ և նրանց մեջ հիմնական պայ-
մանադրերի կնքումը, պետական արդյունաբերության ու հումուլթ արտա-
դրող կոոպերացիաների կոնտրակտացիան:

Գյուղատնտեսական կոոպերատիվ ինդուստրիան յուր կոնտրոլ ընկե-
լություններով և սոցաոդական կոոպերատիվ միություններն իրենց գլխա-
վոր պայմանադրերով պետք և այն աստիճան կազմակերպեն գյուղական տրն-
տեսության այդ ճյուղում շուկան, ինչպես արտադրանքի հատկության, նը-
մանապես նաև քանակի տեսակետից, վոր գյուղատնտեսական արտադրու-
թյան կոլեկտիվացման յենթարկելու ներգործումը նույնպես լինի ապահով-
ված, ինչպես և այն ճյուղերում գյուղական անտեսության, վորոնք արդյու-
նադործության համար հումուլթ են արտադրում:

Գյուղական անտեսության կոոպերատիվ ինդուստրացումը վորոշ նշանա-
կություն կարող և ձևք բերել նաև արդյունաբերության համար հումուլթի
արտադրության ճյուղերում, վորովհետև նրա սկզբնական վերամշակումը
(ինչպես վուչը) կարելի կլինի կազմակերպել նաև իրենց արտադրողների
միջոցով:

Վորոշ չափով, արդյունաբերության համար հումուլթ արտադրող գյու-
ղական անտեսության և անձնական պետքերի հմար ատարկաներ պատրաս-
տող գյուղական անտեսության միջև միջանկյալ գրության մեջ և հացահա-
տիկային անտեսությունը, վորը թեև արդյունաբերության համար հումուլթ
չի արտադրում, սակայն առաջին վոր, ստեղծում և միթերային բաղա բնդ-
հանրապես վողջ արդյունաբերության համար, յերկրորդ, վոր հանդիսա-
նում և առաջադրողն արտածման հիմնական արտադրանքի, վորն ալեքան
անհրաժեշտ և նույն արդյունաբերության վարչացման համար: Այդ պատ-
ճառով կոոպերատիվների շարքում, պետական միթերումների հսկայական
դերն ալատեղ այն և, վոր նա առաջնորդում և կոլեկտիվացման միթողների
վարչացումը, վորը հատուկ և սկզբնական աստիճանում ինչպես գյուղական
անտեսության այս, նույնպես և մյուս ճյուղին, ալսինքն ինչպես կոնտրակ-
տացիայի, նույնպես և գյուղական անտեսության ինդուստրացման մեթոդ-
ները: Կասկածից վեր և, վոր շուկայի մենաշնորհի պայմաններում ի դեմս

պետական արդյունաբերության և սոցաոդական կոոպերացիայի գյուղացուց
ընկնում և այն հարկադրանքը, վոր մղում եր նրան կոոպերացիա՝ վերկություն
վորոնելու—առեարա—միջնորդային կապիտալի շահագործումից:

Նոր խթան կոոպերացման համար և նոր ոգուտներ նրանից նա կարող և
ստանալ միայն արտադրությունը կոոպերացման յենթարկելով, վորովհետև
անանց դրա նա կստանա միայն այն վճարը յուր մենաշնորհյալ գնորդից,
ինչ՝ վոր կոոպերացած արտադրողը:

Ուստի և վերը հիշատակած ազատ շուկայի մրցության վոխարինումը
պետական ու կոոպերատիվ մոնոպոլ կազմակերպություններով պիտի ան-
խուսափելիորեն մղի գյուղացիությանը կոոպերացման յենթարկելու յուր ար-
տադրությունը:

ԱՐՏԱԴՐԱԿԱՆ ԿՈՊԵՐԱՑՈՒՄ

Գյուղատնտեսական կոոպերացիան փոքր ինչ աղավաղվել է, բարձրից երեսուցյուսկ պարզ արտադրական միավորումների զարգացման գործին:

Այն փաստը, վոր գանազան տիրել պարզ արտադրական միավորումներին 900/0-ը չի բնագործված գյուղատնտ. կոոպերացիայի սխտեմի կողմից, և վոր չինչ չի արված նրանց սպասարկման համար և շատ չնչին բան և արված կոլխոզների սպասարկման գործում (միայն կոլխոզների 40) տոկոսն և մասնում միության մեջ) վկայում են այն, վոր գյուղացիության տարերային ձգտումը դեպի տնտեսության կոլեկտիվ ձևերը շատ հեռուն են անցել մեր կոոպերատիվ ողջանների նախաձեռնությունից ու ղեկավարությունից: Այդպիսով կոոպերատիվ ղեկավարությունը հետ և մնում կյանքից և ցավարար չափով չի սղտագործում այն հսկայական հնարավորությունները գյուղացու տնտեսության վերանորոգման, վարակիք տալիս և մանր տնտեսությունների արտադրական կոոպերացումը:

Ձե վոր, յեթե մենք ներկայումս ունենք տանյակ հաղարավոր գյուղացիության ամենապարզ արտադրական միավորներ, նույնիսկ միանգամայն՝ գյուղատնտեսական վարկային կոոպերացիայի կողմից ամենաչնչին ոժանդակության պայմաններում, ուրեմն համարձակ կարելի չե ստել: Վոր նրա կազմակերպված ողջության դեպքում արտադրական կոոպերացումը կընթանար ավելի արագ:

Փոքր չափով չի այս ամենը վերաբերում արտադրական կոոպերացման այն ճյուղին, վորը կապված և գյուղատնտեսական ինդուստրացման զարգացման հետ:

Այստեղ ել կոոպերատիվ ձեռնարկությունների աղբյուր-տեխնիքական և ագրո-արտադրական շինարարությունը հետ և մնում չքաղվոր ու միջակ տնտեսությունների պահանջից: Միայն յուղի և կարտոֆիլի կոոպերացիաներն ունեն փոքրիկ նվաճումներ, այն ել հենված նախապատերազմյան ժառանգության վրա, իսկ գյուղատնտեսական կոոպերացիայի մյուս բնագավառներում նման աշխատանք համարյա թե չկա:

Պետք և ուղղակի ասել և բացորոշ ընդունել, վոր մեր կոոպերատորները հարկավոր չափով չեն զիտակցում յե կոոպերացման սոցիալիստական իմաստը, վերջին հաշվով, կայանում և մանր ու մանրագույն տնտեսությունների արտադրական միավորումների մեջ: Մեր գյուղատնտեսական կոոպերացիան դեռ խոշոր չափով յուր աշխատանքի ամբողջ ելությունը տեսնում և սպասուղական ու մթերման գործունեյության մեջ: Այն ինչ մատակարարում-մթերող գործունեյությունը, վորը չի վերափոխում կոոպերատիվ-արտադրականի, չի կարող տալ անհրաժեշտ սոցիալիստական եֆեկտ այն պայմաններում, յերբ գյուղատնտեսական հիմնական արտադրանքների գներն անսահման ոգտագուրկ են հատկապես մանր ու մանրագույն տնտեսությունների համար, վոր քիչ յեկամաբեր աշխատանք և կատարում, աշխատանքի անհանդուրժելի արտա-

դրողականությամբ ու տալիս և շատ ավելի թանկ արտադրանք քան խոշոր տնտեսությունը:

Այն փաստը, վոր գյուղատնտեսական վարկային կոոպերացիայի սխտեմը յուր հիմքում հանդիսանում և առևտրական սխտեմ, հարկադրում և մեղ ամենայն վճռականությամբ ընդգծելու այն, վոր կոոպերացման վողջ պրոբլեմի ձգնրության կենտրոնը տարեց-տարի ավելի ու ավելի պիտի փոխադրվի արտադրության կոլեկտիվ ձևեր ստեղծելու ասպարեզը:

Այդ կարևոր նախապայմանն և նրա, վոր մանր ու մանրագույն տնտեսությունների վերելքը հասավ ու դուրս մղեց կուլակին, վորն ուներ անտարակույս կոոպերացման ընդհանուր ձևերի մեջ (իրացում և մատակարարում) մի շարք տնտեսական առավելություններ հանդես մանր ու մանրագույն տնտեսությունների: Այդ չի նշանակում, ի հարկե, թե պիտի գյուղատնտեսական կոոպերացիային առաջարկել հրաժարվելու մթերա-մատակարարման աշխատանքից: Յերբեք այդ չի նշանակում՝ մթերա-մատակարարման աշխատանքի թերադնահատում: Մասնավորապես այդ չի նշանակում, թե մենք նվազեցնում ենք մթերա-մատակարարման թերությունների շտկման անհրաժեշտությունը, ինչպես որինակ՝ աշխատանքի կոնտրոլ-կոմիտեն մեթոդների ուժեղացման-անհրաժեշտությունը, կոոպերատիվների լրացուցիչ վճարումների դարգացում, ստորին ցանցի դրամագուրկների ավելացում, մասնավորապես պետական դրամագուրկ ստեղծելու վստթարագույն վիճակում գտնվող դրությունը, սակայն այդ նշանակում և, վոր իրացման ու մատակարարման աշխատանքի աճման հետ սխտեմատիկ կանխելի կապված լինելուց դուրս անցումն արտադրական միավորումների ունեների վրա պիտի կամուրջ գցել դեպի մանր ու մանրագույն տնտեսությունները չի կարող (Սրա հետ մեկտեղ չի կարելի մոռանալ և այն, վոր հատկապես արտադրական միավորումների աճումն և յուր հերթին հիմք տալիս մթերա-մատակարարման կոոպերացիայի աշխատանքի նոր աճման): Յուր գասակարգային կազմակերպություն լինելու դեբը, վոր նախագույնացնում և գյուղի պրոլետարականացումը, կապիտալիստական ուղղին փոխարինելով ստեղծել կոոպերատիվ-սոցիալիստական տնտեսություն, գյուղատնտեսական կոոպերացիան կկատարի միայն այդ դեպքում:

Մասնանշենք այստեղ նաև այն, վոր Լենինի «Կոոպերացիայի մասին» պատմական հոդվածի մեջ խոսքը վերաբերում և արտադրական կոոպերացիային, վորպես կոոպերացիայի նպատակի:

Վլադիմիր Իլիչը յուր «Կոոպերացիայի մասին» հոդվածում գիտում և կոոպերացիան վորպես գյուղացիական տնտեսության անցումն խոշոր համայնական տնտեսության-հնարավորության չափ ավելի «հասարակ», դյուրին և դյուրացու համար մտաշելի ճանապարհով:

Վոր այստեղ Լենինի խոսքը վերաբերում և, վերջին հաշվով, կոոպերացիայի հատկապես նման նշանակությանը, վոր մնացած բոլորը (մասնավորապես, «լեվրոպական ձեռք առնուր անել»-ու ինդիքը) Լենինը դիտում և վորպես կոոպերատիվ ձեռնարկություններ ստեղծելու ճանապարհ, վորոնք պիտի հենվեն համայնական հողերի վրա, այդ պարզ և Լենինի հոդվածի յուրբաբանչյուր ուշադիր ընթերցողի համար: Խոսելով այն մասին, վոր լիակատար կոոպերացման դեպքում մենք յերկու վտարով կկանգնենք սոցիալիստական հողի վրա, Լենինն ինկատի ունի նոր տիպի ձեռնարկությունների զարգա-

ցումը, ի նկատի ունի—այնպիսի կոոպերատիվ ձևերակառուցումներ, վերոնշյալ մեր հասարակարգում, արտադրական միջոցների համախառնման պայմաններում, պետական հոգերի վրա կազմակերպվելու հանգամանքում, չեղի տարբերվի սոցիալիստական ձևերակառուցումներից: Ահա կոոպերացիայի մասին Լենինի հարցադրման այդ կողմի վրա մենք պիտի աշխատանքային ուժի չեղանք, վերջին վրա մեր հրամանատարական բարձունքներն ամրացել են արդյունաբերության, առևտրի և ֆինանսների մեջ, միաժամանակ հսկայական չափերով ուժեղացել և առևտրական շրջանառության մեջ կոոպերացիայի նշանակությունը, հնարավոր և զարգնում մի շարք նոր քայլեր անել արտադրական կոոպերացիան բնագավառում: Այդ միակ ճանապարհն է կոոպերատիվ դարգացման, վեր իրապես ապահովելու յե, իհարկե վաղ մեկ—յերկու—յերեք, կարող և պատահել վաղ մեկ տասնամյակում—վաղ գյուղացիական տրնտեսությունների սոցիալիստական վերակառուցումը:

Այս ամենի մի կողմն էլ անհրաժեշտ և այստեղ չեղանք կատեգորիկ կերպով: Մանր ու մանրագույն տնտեսությունների մասնակցությունը հնարավորությունն արտադրական պրոցեսների մեջ, իրական հնարավորությունը նրան խոշոր տնտեսություն առավելություններ տալու՝ կոոպերացիան ի վիճակի յե անել այնտեղ, ուր նա հենվում է ծանր արդյունաբերության հզոր ուժանդակության վրա: Հիշենք վերը բերած մեր սրինակները: Մեքենայական և հոգր համախորեն մշակող ընկերությունները կենսունակ կզառնան, յեթև նրանք ունենան գյուղատնտեսական բարդ մեքենաներ (մասնավորապես տրակտոր), վերոնշյալ անպայման մեծացնում են գյուղացիական տնտեսության ոգտավետությունը, վերոնշյալ տնտեսապես չահավետ են կամ կուլակային և կամ միավորված մանր ու մանրագույն տնտեսություններին: Ուստի և մեր քաղաքական գծի համաձայն, վեր կասեցնում է կուլակի աճումը և ուժանդակում է մանր ու մանրագույն տնտեսությունների միավորման—գյուղատնտեսական մեքենայականության դարգացումը, տրակտորների և կախող մեքենաների գալուցների կառուցումը և այլն և այլն, հանդիսանում են գյուղական տնտեսության կոոպերատիվ—սոցիալիստական դարգացման նախադրյալները:

Յ. Յակովլև. գյուղացիական տնտեսության զարգացման ուղիները:

Ժողովածու. «За колхозы».—յեր. 153—158.

ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ԴԵՐԵԿՏԻՎՆԵՐԸ ԿՈՊԵՐԱՑԻԱՆ ԳՅՈՒՂՈՒՄ ԸՆԴԱՅՆԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ.

Յերը Սորհրդային իշխանությունը և մեր կուսակցությունը հաջողվեց հասնել յերկրի տնտեսության վերականգման առաջին հաջողություններին, մեծացրեց ու ընդարձակեց պետական արդյունաբերության արտադրանքը, ուժեղացրեց տրանսպորտի բնառատությունը մի կողմից և բարձրացրեց գյուղական տնտեսությունը մյուս կողմից, այնուհետև մեր կարևոր առաջնահարգ տնտեսական խնդիրը հանդիսացավ շուկայի գրավումը և նրա կազմակերպումը, այսինքն հիմնականում—կոոպերացիայի դարգացումն ու ամրացումը: Կոոպերատիվ շինարարության խնդրի ամբողջ կարևորությունը պիտի հասկացվի և ընդունվի նաև այն պատճառով, վեր եկոնոմիկայի բնագավառում միանգամայն պարզ է, վեր մեր հետագա ընթացքը գեպի սոցիալիստական տնտեսության պիտի վերջավոր յերկու դուզահեռ մոմենտով՝ պետական խոշոր արդյունաբերության դարգացման հաջողություններով՝ մեկ և ապա բնակչության կոոպերացիան հաջողություններով: Այնքան, վերջին արդյունաբերության առողջացումը տվել է յուր դրական արդյունքը, ապա ուրեմն առաջիկա ժամանակաշրջանում ուշադրությունը պիտի սրել առևտրի և կոոպերացիայի կազմակերպման վրա:

ԿՈՊԵՐԱՑԻԱՅԻ ԴԵՐԸ ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ՅԵՎ ՊԵՏԱԿԱՆ ԱՐԴՅՈՒՆԱԲԵՐՈՒԹՅԱՆ ԿԱՊԻ ՄԵՋ.

Նեպոլի տահմանումով մասնավոր կապիտալին թուլատրվեց մասնակցել շուկային և արտադրության մեջ: Բայց ինչպես և կարելի յեր նախատեսել, մասնավոր կապիտալը ձգտեց վաղ գեպի արտադրություն, (վերսահեռ ամբողջ Գ տնտեսության մասը ներկայումս պետության ձեռքն է մնում), այդ գեպի առևտուր, և շնորհիվ կոոպերացիայի ու պետական առևտրի որդանների թուլլ տարածմանը, մասնավոր առևտրականին հաջողվեց իր ձեռքն առնել շուկան, հատկապես գյուղում: Այսպիսով սոցիալիստական տնտեսության դարգացմանը և գյուղացիական տնտեսության ու պետական արդյունաբերության անմիջական սերտ կապին ուղղակի սպառնալիք է հանդիսանում տակավին չդարգացած, բայց արդեն մեծ մասամբ մասնավոր առևտրի կողմից նրվածված շուկան: Ստեղծվում է մի հակասություն.—արդյունաբերությունը գտնվում է պետության ձեռքին, իսկ նրա ու գյուղացու միջև վերստին միջնորդ հանդես է գալիս մասնավոր առևտուրը: Ահա թե ինչու կոոպերացիայի դարգացման խնդիրն է նախ և առաջ առևտրի ասպարեղից արտաքսել մասնավոր կապիտալը, հետևապես սերտ կապ հաստատել գյուղացիական տնտեսության ու սոցիալիստական արդյունաբերության միջև:

ԱՐՏԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ՑԵՎ ՎԱՃԱՌՔԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒՄԸ

Վերջին տարվա ընթացքում նկատվող մեր պետական արդյունաբերության պատրաստած մթերքների, ալյուսկա կոշիկի, ձկնամթերքի առաջացրած և միջ աշխարհի գյուղի գնողական թույլ ընդունակության հետևանքով, (քանի որ գյուղի պահանջները հսկայական են և գնողական ընդունակությունը մեծանում է), վորքան՝ վաճառելու, ապրանքն եթանացնելու, սպառողին հասնելու մեր անհամարժեք և կոտորածով ու պետական առևտրական աշխարհների թուլության հետևանքով։ Այնպիսի պայմաններում, յերբ գյուղատնտեսության վերականգման աճումն առաջ է անցել և չարժանակում է առաջ մեր պետական արդյունաբերության աշխատանքից, իսկապես գերադասելով թյան ու վաճառքի ձգնաժամերի համար տեղ չկա և չի ել կարող լինել։ Բայց արդյունաբերության ու վաճառքի աշխարհի անհորժառ անհամապատասխանությունը հետագայում եւ կարող է կրկնվել, յեթե մեզ չհաջողվի շուկան նվաճելու և կազմակերպելու գործում արագ հաջողությունների հասնել, գլխավորապես կոտորածով միջոցով։ Պետական արդյունաբերության արտադրության հետագա զարգացումը հաջողություն կունենա զգալի չափով, յեթե մենք կարողանանք կոտորածով միջոցով սպառող գտնել հանձնագյուղական հսկայական տնտեսության և մշտական կապ պահպանելու նրա հետ։

ԿՈՊԵՐԱՑԻԱՆ ՊՐՈԼԵՏԱՐԻԱՏԻ ԴԻԿՏԱՏՈՒՐԱՅԻ ՈՐՈՎ

Կոպերացիան, ինչպես և արհեստակցական միությունները քաղաքական պատերազմի ու դրա հետևանքով առաջացած պարենամասնագրումի (продразверстка) դժվարին շրջանում ստիպված եր վերակազմել բանվոր դասակարգի ու գյուղացիության նոր խնդիրներին համաձայն, նահանջելով իր նախկին արագիցիաներից ու աշխատանքից։ Կոպերացիան այն ժամանակ իր արտադրության միջոցով, պետության հանձնարարությամբ, կատարում էր կենսամթերքների բաշխողի դերը, և նա այդ աշխատանքով հսկայական ոժանդակություն ցույց տվեց բանվորական պետության ամրապնդման գործին։ ՆեՊ-ին անցումը տասնապատկում է կոպերացիայի նշանակությունը։ Յերբ և միջ մի տեղ կոպերացիան աշխարհի հսկայական ու վճռական նշանակություն չի ունեցել սոցիալիստական շինարարության գործում, ինչպես պրոլետարիատի հաղթանակից հետո ընդգեծ իր դասակարգային թշնամու՝ մանալանդ աշխարհի մի յերկրում, ինչպիսինք մերն է, իր հսկայական մանր տնտեսությամբ, վորը միջ մ կերպ չի կարելի մոտեցնել սոցիալիզմին, յեթե միմիայն կազմակերպության կոլեկտիվ ձևերի, աշխինքն սպառողական ու արտադրական կոպերացիայի միջոցով։ Կոպերացիան գյուղացիական տնտեսությունն անխուսափելիորեն կկորցնի յուր ինքնուրույն բնույթը և կգառնա կոլեկտիվ արտադրության։ Մյուսի կողմից, միջ մի տեղ և յերբ, կապիտալիստական միջ մի յերկրում կոպերացիան իր զարգացման համար աշխարհի բարենպաստ պայմաններ չունի, ինչպես Խորհրդային յերկրում։

Կապիտալիստական բոլոր յերկրներում ել խոչոր կապիտալի մենաշնորհը՝ առևտրի և արդյունաբերության մեջ՝ անխուսափելիորեն խեղդում ու քայքայում է կոպերացիան։ «Դրա համար ել կոպերացիան իր զարգացման ամբողջ

տասնյակ տարիներին ընթացքում աշխարհ գեո շախմատից թույլ է մնացել, յինչով միաժամանակ բուրժուական տիրապետության գործիքներից մեկը։ Դինչպես պրոլետարիատի զեկտատուրայի որով կոպերացիայի կողմն է ու մասնավոր կապիտալի գեո՝ պետական իշխանության, կուսակցության և արհեստակցական միությունների հեղինակության ու միջոցների ամբողջ հորությունը, բազմաթիվ արտոնություններ ու անսահման ազատություն կոպերացիայի զարգացման համար։—Ահա թե ինչու մեր կոպերացիան, յինչով պրոլետարիատի հիմնական գործիքներից մեկը, սոցիալիստական շինարարության գործում հարյուր անգամ ավելի արագ պիտի զարգանա, քան մերն և յլ տեղ։

ԿՈՊԵՐԱՑԻԱՆ ԳՅՈՒՂՈՒՄ

Առանձնապես լուրջ ուշադրություն պիտի կենտրոնացնել կոպերացիայի զարգացման վրա գյուղում, շնորհիվ այն բացառիկ դերի, վոր կոպերացիան պիտի խաղա գյուղացիական տնտեսության բարձրացման գործում։ Կոպերացիայի թուլությունը գյուղում գյուղացիության և պրոլետարիատի արդյունաբերության կապի ամենաթույլ ուղակն է։ Կոպերացիայի ամրապնդումն ու զարգացումը գյուղում՝ նախ և առաջ մի պայքար է ազատագրելու չքավոր ու միջակ տնտեսաբերերին կուլակների, սպեկուլյանտների, վաճառուների ճորտությունից, վոր ամենաալյապան ձևերն է ընդունել գյուղում։ Յերկրորդ, գյուղացիական մասսաների լայն շափով կոպերատիվ ինքնագործունեություն մեջ մանելը ամենապարզ և ամենահասկանալի կոլեկտիվ տնտեսականության զարգացում և գյուղացու համար։

Կոպերացիայի խնդիրը գյուղում միմիայն այն չէ, վոր գյուղացիական տնտեսությունը եթանագին սպրանքներ տա, աշխինքն կազմակերպել գյուղացիության վորպես սպառողի։ Կոպերացիան պիտի կազմակերպել գյուղացուն նաև վորպես արտադրողի, և այս տեսակետից գյուղատնտեսական արտադրական կոպերացիան հսկայական նշանակություն ունի։ Գյուղի տնտեսական զարգացման մեջ նկատվում է զարգացման յերկու գիծ—զարգացման մեկ գիծը կապիտալիստական է, յերբ մի բեկումն կուսակցություն է կապիտալը, մյուսում՝ վարձու աշխատանքը, չքավորությունը։ Զարգացման մյուս գիծը—կոպերացիայի՝ գյուղացիների մատչելի, գյուղին և բավականաչափ հասկանալի միջոցներով դեպի սոցիալիզմ գնալն է։ Խորհրդային իշխանության գյուղում, հողի մասնավոր սեփականության վերացումը, վարկերի կենտրոնացումը բանվոր-գյուղացիական իշխանության ձեռքում, պետական ու մանդակությունը գյուղացիական տնտեսության զարգացմանը գյուղացիում են գյուղական տնտեսության զարգացումը հատկապես յերկրորդ ուղղությամբ։ Կուսակցության հիմնական գիծն այս հարցում նվաճել է Լենինի վերջին հող-վաճում՝ «Կոպերացիայի մասին»։ Լենինն այս հողվածով ընդլայնում է գյուղական բնակչության կոպերացիան զարգացման ծրագիրը, վորպես հիմնական միջոց դեպի սոցիալիզմ ընթանալու—գյուղացիական յերկրում։

«Քանի վոր պետական իշխանությունը բանվոր դասակարգի ձեռքն է, քանի վոր այդ պետական իշխանությունն են պատկանում արտադրական միջ միջոցները, մեզ համար իսկական խնդիր մնում է միայն ազգաբնակչության

կոտակերացումը: Նոր տնտեսական քաղաքականությամբ մենք զիջում արինք
գյուղացիությանը, վորպես առևտրականի, զիջում մասնավոր առևտրի ըս-
կըրդունքին: Սակայն հատկապես հենց զրանից բխում է (հակառակ նրան,
ինչ վոր հաճախ մտածում են) կոտակերացիայի հակադասական նշանակությունը:
Երապես, Նոր Տնտեսական քաղաքականության ժամանակ ուսու ազդարանակու-
թյունը կոտակերացման յենթարկել բաժանատու լայն ու խորը, այն ամենն
է, ինչ մեզ պետք է, վորովհետև մենք այժմ գտել ենք մասնավոր շահի միաց-
ման այն աստիճանը, մասնավոր առևտրական շահի, ստուգումն ու վերահս-
կողությունը պետության կողմից, ընդհանուր շահերին նրա յենթարկելու
աստիճանը, վորն ստալ հանդիսանում էր դաշխակողության քար շատ ու շատ
բոցիալիստների համար: Իրոք, պետության ձեռքն է արտադրության բոլոր
խոշոր միջոցները, պրոլետարիատի ձեռքն է պետական իշխանու-
թյունը, այդ պրոլետարիատի միությունը միլիոնավոր մանր ու մանրագույն
գյուղացիության հետ, պրոլետարիատի զեկափարության ապահովումը գյու-
ղացիության վերաբերմամբ և այլն, միթե այդ բոլորը չէ՞, ինչ հարկավոր է
նրա համար, վորպեսզի կոտակերացիայից, և միմիայն կոտակերացիայից, վորն
առաջ մենք համարում էինք չարչիական և վորն այժմ էլ, ՆեՊ-ի ժամանակ
վորոչ չափով կարող ենք համարել, մի՞թե այդ չէ այն ամենը, ինչ անհրա-
ժեշտ է լիակատար սոցիալիստական հասարակություն կազմելու համար:
Այդ դեռևս սոցիալիստական հասարակություն կազմել չէ. բայց դա և
վորչ անհրաժեշտն ու կարևորը կազմելու համար»: Գյուղի ներկա դրությու-
նը, չտեսնված պարզությամբ, ընդգծում է ընկ. Լենինի նշած ճշմարիտ ու-
ղին և պահանջում է կուսակցության հիմնական ուղղորդության կենտրոնա-
ցումն առաջին հերթին մանր արտադրության կոտակերացման վրա, վորը հակա-
յական դեր պիտի խաղա սոցիալիզմի կոտուցման գործում:

Միայն արտադրողների կոտակերացումը կարող է վճուել այն յերկրորդմանի
խնդիրը, վորն այժմ գրված է կուսակցության և խորհրդային իշխանության
առաջ գյուղում. չարունակել ձգտել հնարավոր մաքսիմալ բազմացման հասցե-
ներու գյուղական տնտեսության արտադրանքը և միևնույն ժամանակ դար-
գացնել խոշոր չափով գյուղի սակավագույն ելմենտների ոժանդակությունը
նրանց տնտեսությունը բարձրացնելու նպատակով և սահմանափակելու կու-
րակի շահագործական տենդենցները: Այն ձևական հակասությունը, վոր ըս-
տեղծվում է յերկու խնդիրների միաժամանակ վճուելու անհրաժեշտությամբ,
վճուվում է իսկական կոտակերացիայի այն վճուական աճմամբ, վորի մասին չը-
բել է ընկ. Լենինը: Այդ տեսակետից անհրաժեշտ է արտադրական կոտակերա-
ցիայի աշխատանքի ուժեղացումը, նրա կապի ձևերի լայնացումը, նրա մաս-
շելի վարկի զարգացումը, պետության նյութական ոժանդակությունը և
այլն:

Կուսակցությունը կաջակցի մինչև անգամ միացման ամենահասարակ ձե-
վերին, ինչպես քաղաքի արդյունաբերության իրերի գնման ասպարիզում,
այնպես էլ գյուղատնտեսական արտադրանքների վաճառման և առանձնապես
գյուղի արտադրության գանազան տարրերի միացման բնագավառում: Կու-
սակցությունը կաջատպանի և հասարակական աշխատանքի այն ամենահասա-
րակ ձևերը «միացյալ աշխատանք», վորպիսիք են՝ հողի ընդհանուր մշակու-
մբ կամ ընդհանրապես հունձը, կամ թե, հենց թեկուզ, անասունների միա-
սին ոգավելը այս կամ այն դաշտային աշխատանքի ժամանակ, կամ թե միա-

սին ոգառործումը, կամ աշխատանքը այս կամ այն ձևոնարկությունում,
ինչպես՝ ջրաղացը, յուղ պատրաստելը, ոգավելով գյուղատնտեսի խորհրդով
է տնտեսական արտադրական վարձով: Ընչտ է, մասսայական հաջողության
արտադրողական պրոցեսների կոտակերցման բնագավառում աշխատանքի ներ-
կայիս գործիքներով կարելի չէ հասնել մի չարք տարիների ընթացքում միայն:
Հենց դրա համար համապատասխան նախադրույթներում է ամեն մի անհաշիվ
փութկոտությունից, ավելորդ ուղղամենտացիայից, ձեռի կամ թե թվի հե-
տեից ընկնելուց, վորոնք հաճախ կարող են իրոք դանդաղեցնել իսկական կո-
տակերացումը: Իսկական հաջողության չափանիշը մոտիկ տարիների ընթացքում
գլխավորապես վորակական աճումը կլինի: Դեպի այդ կողմը պիտի լինի ուղղ-
ված աշխատանքը խորհրդային հիմնական կոտակերացում և այլ ուղղանքներին,
վորոնք գործնականորեն զբաղվում են գյուղացիության կոտակերացման հար-
ցով այն հաշիվով, վորպեսզի մանր ու մանրագույն գյուղացիական տնտեսու-
թյունների և այլ բնագավառները կոտակերացման աշխատանքը հարմարեցնե-
լով պայմաններին, բնույթին և սարուկուրային, տանել գյուղական տնտե-
սությունը դեպի կոտակերացում սկզբունքի իսկական տարածմանը (վուչ մշա-
կողների, յուղ պատրաստողների, կարտոֆելի և այլ կոտակերացում):

Ուկրաինայի կոմունիզմների փորձը հիմնականում արգարացրեց իրան,
Ուկրաինայի պայմաններում: Կոմունիզմները մարտական քաղաքական կազ-
մակերպություններից, վորոնք 1920-21 թվերին իրականացնում էին չբավոր-
ների իշխանությունը գյուղում, փոխվում են արտադրական տիպի կազմա-
կերպությունների: Կոմունիզմների առաջադրած աջակցությունը սակավագույն
գյուղացիության միացմանը կոլեկտիվներում, պետք է զարգացնել ամեն մի-
ջոցներով: Կուսակցության հիմնական խնդիրն է հանդիսանում ուղադիր աճե-
ցումը արտելային, կոտակերացում տնտեսության այն սաղմերի, վորոնք գո-
յություն ունեն Ուկրաինայում և սակավագույնների ու միջակների նրանց մեջ
քաշելը: Այդ աշխատանքի հաջող գաղացումը հնարավոր է սակավագույնների
միության զեպքում միջակների հետ, վորին պիտի ծառայի կոմունիզմների
տնտեսական և քաղաքական աշխատանքը: Պետական ուղնության ծանրության
կենտրոնը սակավագույն գյուղացուն՝ փոխանցել դեպի բոլոր տեսակի տնտե-
սական միությունների վարկավորումը (վարկավորում և կոլեկտիվացում),
միությունների ամենապարզ ձևերը: Սակավագույնների ինքնուրույն տնտեսա-
կան միությունը, թեկուզ ամենապարզ ձևի պիտի կոմունիզմների հիմնական
տնտեսական աշխատանքը դառնա:

Վ. Կ. Պ-ի 13-րդ համադրումարի բանաձևերից-գյուղի աշխատանքների
մասին:

Գյուղական տնտեսության կոլլեկտիվացմանը անհրաժեշտ է ավելի ուշք
զարձնել, քան այդ արվում էր մինչև այժմ: Կոլլոտների, կոմունիզմների ևա-
մեն տեսակ արտելների, ընկերությունների կազմակերպումը պետք է ապահու-
վի նրանց ապրանքայնության զարգացումը և կոտուցվի տնտեսական հաշվի
հիմունքներով: Անհրաժեշտ է ուղադրություն զարձնել կոլ-տնտեսություն-
ների վարկավորման ուժեղացմանը և նրանց գյուղատնտեսական արտադրան-
քի վաճառքի սպասարկմանը:

Հողաշինարարական ուղղանքները իրանց աշխատանքով պիտի ապահովեն
առաջին հերթին գյուղացիության այն մասի կարիքները, վորն անցնում է
տնտեսավորման կոլլեկտիվ ձևերին:

14-րդ կուս-կոմբերեցիայի բանաձևից «կոտակերացիայի մասին»:

ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԿՈՈՊԵՐԱՑԻԱՅԻ ԴՐՈՒՅՈՒՆԸ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒՅՑԱՆ XV-ԴԴ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻ ՆԱԽՈՐԵՅԻՆ

Գյուղատնտեսական արտադրանքների շրջանառության աստղարկի մի ամբողջ շարք նշանագույններին հիման վրա մենք կարող ենք գաղափար կազմել գյուղատնտեսական կոոպերացիայի սխեմայի աճման և աստիճանական զարգացման մասին: Մենք ավելի ու ավելի յենք ընդգրկում գյուղի և քաղաքի մեջ յեղած անտրի շրջանառության: Մեր կոոպերատիվ աշխատանքի արագացման տեմպը գյուղատնտեսական շուկայի ընդգրկումը զգալի չափով առաջ և անցնում այլ միջոց կազմակերպություններից: Յեթև վերջիններս գյուղատնտեսական արտադրանքների հիմնական կատեգորիաները կանաներ, վոր գյուղատնտեսական կոոպերացիային բաժին և հասնում քաղաքի և գյուղի մեջ յեղած անտրի շրջանառության համարյա կեսը: Իսկ յեթև վերջիններս տեխնիկական կուլտուրաները, կունենանք շրջանառության մոտավորապես 75 տոկոսը:

Հացա-Փուրաժային շուկայում, չնայած բոլոր գծավորություններին, վորոնք զուգորդեցին վերջին կամպանիային, մենք շուկայից վերցրինք 35 տոկոս:

Գյուղատնտեսական կոոպերացիան դառնում և մեր սոցիալիստական արգելադրություններում հստակ մատակարարող գլխավոր միջոցներից մեկը: Նա դառնում և մեր բանվորական կենտրոններին պարեն հայթայթող կարևորագույն կանալը: աճում և նրա տեսակարար կշիռը նաև ամբողջ խորհրդային տնտեսական արտադրանքների արտադրության մեջ:

Յուր աշխատանքի հետևողական ընդլայնման պրոցեսում, քաղաքում և միջակ մասսաների ծավալուն ընդգրկման պրոցեսում նրանց գյուղատնտեսական արտադրանքի լրացման բաղաժի վրա գյուղատնտեսական կոոպերացիան դառնում և հստակությունների շուկայի պրակտիկ կազմակերպիչը:

Գյուղատնտեսական կոոպերացիան զգալի չափով տիրապետել և գյուղին, գյուղատնտեսական արտադրության համար անհրաժեշտ բոլոր միջոցների մատակարարմանը: Միանգամայն անհրաժեշտ համարելով այդ գործի հետագա կատարելագործումը ու ծավալումը, ներկայումս մենք արդեն հասել ենք այն գրություն, վոր գյուղատնտեսական կոոպերացիայի միջոցով կատարվում և մեքենամատակարարման 63 տոկոսը:

Այդպիսիներն են այն ուսու նվաճումները գյուղատնտեսական կոոպերացիայի կոոպերատիվ իրացման և մատակարարման կազմակերպման աստղարկում, վորոնց ոգնությունները գյուղատնտեսական կոոպերացիան յուր շուրջին և համախմբել գյուղի շրջափուր ու միջակ լայն զանգվածները: Վերջին հաշվառման համաձայն կոոպերացիան ընդգրկել և մինչև 10 միլիոն գյուղացիական ծխեր: Այլ խոսքով, այդ նշանակում և, վոր այս կամ այն անմիջական կոոպերատիվ-տնտեսական ներգործման սփերայում և գտնվում գյուղացիական միջերկր արտադրող 40 միլիոն շրջափուր ու միջակ գյուղացի: Սակայն

գյուղատնտեսական կոոպերացիայի փաստական ազդեցությունն ու ներգործումը տարածվում և անհամեմատ ավելի խորը, վորովհետև գյուղացիական տնտեսությունների կոոպերացիայի մասնաճյուղի գուրա նրա իրացման ու մասնակարգման կապերը յերկարում են կոոպերատիվ սխեմայի սահմաններից դուրս՝ ընդգրկելով այլ տարերայիների ճանապարհով և այն, դեռևս Փորձալ կերպով չկոոպերացված, շրջափուր ու միջակ տնտեսությունները, վորոնք առավել ու ավելի չփման մեջ են մտնում գյուղատնտեսական կոոպերացիայի հետ:

Գյուղացիական ծխերի կոոպերացիայի մասսան մոտենում և 10 միլիոնի: Միաժամանակ սխեմատիկորեն աճում և ստորին ցանցը: Արդեն առ 1-ն հսկաների 1927 թ. մենք ունեցինք ավելի քան 64 հազար ստորին միավորներ:

Սորհրդային միությունում մեր անդամների մասսան աճում և հետևյալ կերպ. առ 1-ն հսկաների 1925 թ. մենք ունեցինք 5361-000 փայտեր, առ 1-ն հսկաների 1926 թ. - 6,905,600 և առ 1-ն հսկաների 1927 թ. - 9,486,200: Այդպիսով այդ ժամանակամիջոցում գյուղատնտեսական կոոպերացիայի ընդգրկած գյուղի շրջափուր ու միջակ տնտեսությունների մասսան ավելացել և համարյա կրկնակի չափով:

Մեր ստորին ցանցի շինարարությունը գործում միևնույն ժամանակամիջոցում ունենք աճման նման յերևույթ: Սկզբնական կոոպերատիվների թիվը 1925 թ. հսկաների 1-ին յեղել և 35,000, իսկ 1927 թ. հսկաների 1-ին հասել և 64,500-ի:

Կոոպերատիվների ընդհանուր ցանցում մենք ունենք արտադրողական կոոպերատիվներ 60 տոկոս: Վերջինիս 26 տոկոսը կոլխոզ տիպի բարձր ձևի կոոպերատիվներ են, 33 տոկոսը հասարակ արտադրողական միություններ:

Գյուղատնտեսական կոոպերացիայի աճման և ամրացման հետ միասին մենք հանդիպում ենք, այսպես կոչված, «վայրենի» կոոպերատիվ կազմակերպությունների, այսինքն այսպիսիք, վորոնք կոոպերատիվ ընդհանուր ցանցի մեջ չեն մտնում:

Ճիշտ և, «վայրենի» կոոպերատիվների թիվը համեմատաբար իջնում և 1926 թ. մենք ունեցինք մոտ 26 տոկոս «վայրենի» կոոպերատիվներ, այժմ այդ տոկոսը իջել և 18,6 տոկոսի: «Վայրենի» կոոպերատիվների անդամների թիվն այժմ կազմում և մեր ընդհանուր անդամների մասսայի 6 տոկոսը միայն:

Բայց շատ դեպքերում վայրի կոոպերատիվները թեև մտել են գյուղատնտեսական վարկային ընկերություններ իրավաբանական անդամի իրավունքով, սակայն, կապը դեռևս չափազանց թույլ և և մինչև այժմ ձևական:

Գյուղատնտեսական կոոպերացիայի միությունների միությունն ընդհանուր ընկ. կամենակու միությունների միությունն 2-րդ սեպտեմբր արտասանված գեկուցումից:

ԳՅՈՒՂ-ԿՈՈՊԵՐԱՑԻԱՅԻ ԱՄԲՈՂՋ ՍԻՍԵՄԻ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐԸ

	Հաշվ. միավոր	Ամբողջ խորհրդ. Միությունում	Կ. թ. ըստ		Հաշվ. միավոր	Ամբողջ խորհրդ. Միությունում
1 X 1926 թ.				1 X		
1 Բոլոր սկզբնական կոպերատիվները . . .	Հազար	66,037 ¹⁾		1 Բոլոր սկզբնական կոպերատիվները . . .	Հազար	79,340
2 Միութենական ցանց ունեցող «վայրի» կոպերատիվները . . .	»	2,877,1		2 Միութենական ցանց ունեցող «վայրի» կոպերատիվները . . .	»	10,088.3
Միութենական . . .		396		(առանց «վայրի» կոպերատիվների) . . .	»	411
Սկզբնական ընկերություններ . . .		48,134 ²⁾		Միութենական . . .	»	64,573
3 Ֆիզիկական անձեր . . .	»	6,905,6		Սկզբնական ընկերություններ . . .		
«վայրի» կոպերատիվների 0/10-ը կոպերատիվների ցանցում «վայրի» կոպերատիվների անհատների թիվը 0/10-ը		27,1		3 Ֆիզիկական անձեր . . .	»	9,468,2
Գյուղ կոպերատիվների ցանցում . . .		14,8		«վայրի» կոպերատիվների 0/10-ները կոպերատիվների ամբողջ թվի հանդեպ . . .	—	18,6
				«վայրի» կոպերատիվների 0/10-ները գյուղ-կոպերատիվների ամբողջ թվի հանդեպ . . .	—	6,1

1) Յուրյ եւ տրված բոլոր սկզբնական գյուղատնտեսական կոպերատիվները «վայրի» կոպերատիվների հետ մեկտեղ:

2) Յուրյ եւ տրված սկզբնական կոպերատիվները, վորոնք անմիջական անդամ են միութեն, և այն կոպերատիվները, վորոնք անդամ են ստորին գյուղատնտեսական վարկային ընկերությունների, սակայն առանց «վայրի» կոպերատիվների:

ԳՅՈՒՂ-ԿՈՈՊԵՐԱՑԻԱՅԻ ԱՄՐԱՆՔԱՇՐՋԱՆԱՌՈՒԹՅՈՒՆԸ (ՄԻԼԻՈՆ ՌՈՒԲԼԻՆԵՐՈՎ)

		Խորհրդ. Միութ.					Խորհրդ. Միութ.				
		Մատակար.	վ. աճառք	Ընդամենը	Ընդհանուր շրջա- նառույթ յան աճումը միութ. 0/0-անկում		Մատակա- րարում	վ. աճառք	Ընդամենը	Ընդհանուր շրջա- նառույթ յան աճումը միութ. 0/0-անկում	
Սկզբնա-	23—24 թ.	166	212	378	100	Կենտրո-	23—24 թ.	25	95	80	100
կան կոո-	24—25 »	332	691	1,133	185	նական	24—25 »	28	149	177	221
պերա-	25—26 »	442	691	1,133	300	գյուղատն	25—26 »	61	258	319	399
տիկներ	26—27 »	550	1,020	1,570	415	տեսական	26—27 »	86	366	455	567
						միութ.					
						թյուններ					
Տեղական	23—24 թ.	123	127	250	100	Գյուղ-կոո	23—24 »	314	94	708	100
գյուղա-	24—25 »	193	200	393	157	պերացի-	24—25 »	553	7,18	1,271	180
տնտեսա-	25—26 »	245	437	682	273	այի ամ-	25—26 »	7,48	1,86	2,134	301
կան միու-	26—27 »	315	790	105	442	բողջ սիւռ-	26—27 »	9,57	2,176	3,130	442
թյուններ						տեմը					

ԳՅՈՒՂ-ԿՈՈՊԵՐԱՑԻԱՅԻ ՏԵՍԱԿԱՐԱՐ ԿԵՒՈՐ ԱՐԴՅՈՒՆԱԲԵՐՈՒԹՅԱՆ ՄԱՏԱԿԱՐԱՐՈՒՄՆԵՐԻ ՄԵՋ—ԲՈՒՈՐ ՄԹԵՐՈՂՆԵՐԻ ԿՈՂՄԻՑ (0-ՆԵՐՈՎ)

(Անցել և բոլոր կենտրոններին)

1925—26 1926—27 1927—28

1. Վոլ . . .	21,4	31,3	44,6
2. Կոպերատիվներ . . .	18,3	27,1	52,4
3. Ծխախոտ . . .	50,0	83,5	93,1
4. Մախրկա . . .	45,3	87,2	100,0
5. Ճակնդեղ . . .	80,0	85,0	96,0
6. Բամբակ . . .	76,7	89,0	97,2
7. Կաշուհամույթ-խոշ. յեղջ. . .	6,5	7,0	15,2
» մանր » . . .	6,9	5,3	17,7
8. Մորթ . . .	45,0	55,0	65,6
9. Փետուրի և մորթի համար . . .	—	—	—

ԳՅՈՒՂ-ԿՈՈՊԵՐԱՑԻԱՅԻ ՍԻՍԵՄԻ ՏԵՍԱԿԱՐԱՐ ԿԵՒՈՐ ՀԱՄԱՅՆԱՑՎԱԾ ԱՄՐԱՆՔԱՇՐՋԱՆԱՌՈՒԹՅԱՆ ՄԵՋ

	1924—25 թ.		1925—26 թ.		1926—27 թ.		1927—28 թ.	
	Միլիոն ռուբլին.	°/0	Միլիոն ռուբլին.	°/0	Միլիոն ռուբլին.	°/0	Միլիոն ռուբլին.	°/0
Վոլջ պետական և կոոպերատիվ ապ- նջա-միջնորդական շրջանառություն ³⁾	10,357,6	100	17,534,2	169,3	22,948,1	221,6	27,601,0	266,5
Այլ թվում								
Գյուղ-կոոպերա- ցիայի	1,271,2	100	2,134,0	167,9	3,130,0	246,3	4,000,0	314,7
Բոլորի նկատմամբ °/0-ով	12,3	—	12,2	—	13,6	—	14,5	—

**ԳՅՈՒՂ-ԿՈՈՊԵՐԱՑԻԱՅԻ ՏԵՍԱԿԱՐԱՐ ԿՇԻՌԸ ԲՈԼՈՐ ՊԼԱՆԱՅԻՆ ՄԹԵ-
ՐՈՂՆԵՐԻ ՎՈՂՋ ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՏԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐԻ
ՄԹԵՐՄԱՆ ՄԵՋ**

Ապրանքների զրույթները	1924—25 թ.	1925—26 թ.	1926—27 թ.	Հաշվի առնված ապրանք- ները
Հացափուրած ¹⁾	7,4	8,1	28,0	Հացափուրած՝ հաճառ, ցորեն
Յուզաբեր բույսեր	4,7	5,9	22,0	վարսակ, գարի, կուկուրուզա, կրուպաներ, լոբաբույսեր և այլն
Բոլոր տեխնիկական-կուլտուրաները	38,1	59,0	74,8	Յուզաբեր բույսեր՝ արևածակիկ, վուշ, կանեփ և այլն.
Բոլոր տեխնիկ. կուլտուրաները յուզաբեր բույսերի հետ	33,6	48,8	66,7	Տեխնիկական կուլտուրաներ՝ Վուշ, կանեփի թել, կտավհատի թել, շաքարի ճակնդեղ, ծխախոտ, ժախտիկա:
Բոլոր անասնամթերքները	15,0 ⁵⁾	22,8 ⁵⁾	34,1	Անասնամթերքներ՝ կովի յուղ, ձու, կաշի, խոշոր ու մանր մորթ:
Բոլոր անասնամթ. և տեխ.	25,9	40,4	50,7	
Բոլոր հիմնական ապրանք- ները	23,7	27,0	41,6	

1) Տվյալներ Առժողովմանի պլանով.

2) Ցանքների նկատմամբ.՝ ճակնդեղի տվյալները բերվում են Միությանը, իսկ
Բ.Ս.Ֆ.Ն.Ն.-ինը՝ Սվեկոյցենտրի ընդգրկած շրջաններ-տեսակարար կշիռը 1926—27 թ. — 93⁰/₁₀₀,
1927—28 թվին — 100⁰/₁₀₀.

3) Միության Առժողովմանի տվյալները (Միության ներքին առևտուրը տասը տարվա
ընթացքում.՝ Նյութերի ժողովածու — հրատարակություն Առժողովմանի.

4) Գյուղ-կոոպերացիայի մասին հաշվառման մեջ վերցրած և ամբողջ կենտրոնացված
մթերումը զլխավոր պայմանագրերի հետ միասին:

5) 1924—25 թ. գյուղ-կոոպերացիայի տեսակարար կշիռը հաշված և անասնամթերք-
ների նկատմամբ առանց գյուղ-կոոպերացիայի մթերած կաշվի և մսի, 1925—26 թ. — հաշվի
չի առած մսի մթերումը:

**ՄԵՐ ՀԵՏԱՄՆԱՑ ԳՅՈՒՂԱՑԻԱԿԱՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆՆ ԻՆՉՊԵՍ ՓՈԽԱԳՐԵԼ
ՆՈՐ ՍՈՑԻԱԼԻՍՏԱԿԱՆ ՌԵԼՍԵՐԻ ՎՐԱ.**

Մենք մի քանի միջոցներ ունենք դիտողություններ համոզվելու. 1) գյուղ-
տնտեսական կոոպերացիաների, 2) գյուղատնտեսական կոմունաների,
ցուցահանդեսների ու ցուցադրանքների և 3) խորհրդային տնտեսությունների
միջոցով:

Մեր ծրագրի մեջ և մասնաժողովարանի սովխոզների դերը գյուղացիա-
կան տնտեսությունների վերականգման գործում և նրա փոխադրումը սո-
ցիալիստական ուղիների վրա:

Սակայն, նախքան սովխոզներին անցնելը, տեսնենք՝ ճիշտ և, վոր կոո-
պերացիային և նրա ավելի կատարյալ ձևի — գյուղատնտեսական կոմունային
և ցուցադրական դաշտերին հավասար պետք են նաև սովխոզները նրա համար,
վորպեսզի շուտ վերականգնենք մեր գյուղական տնտեսությունը:

Յուր տնտեսության վերականգման գործում մեր գյուղացիությունը
բաղկվեց լուրջ դժվարությունների. չկա պիտանի ձի, չկա կաթնատու կով և ար-
ջառ, չկա ոգտավետ խոզ, ցեղային՝ բնական կենդանիներ, բացակայում և
պիտանի սերմացուն, բացակայում և ագրոտեխնիկաներ և այլն:

Ո՞վ կարող է և պետք է մատակարարի գյուղացուն ցեղային կենդանիներ,
սերմացու, տունկիներ և այլն: Ի հարկե վերը թված կազմակերպություն-
ների հետ նաև սովխոզը:

Չե՞ վոր սովխոզները նախկին կալվածատիրական կուլտուրական տնտե-
սություններից ժառանգություն են ստացել այն ամենաթանկագինը, վոր յե-
ղել և Ռուսաստանում գյուղական տնտեսության ասպարիզում մինչ պատե-
րազմյան ժամանակում: Այնհարձեղ և այդ ժառանգությունը բազմապատ-
կել և ոգտագործել լավագնիստ համար գյուղացիական ձին, գյուղացիական
հոտը, նրա սերմացուն ու այլն: Սերմ և կենդանի ինվենտար — սրանք են
գյուղացիական տնտեսության հիմնական մասերը և նրանց հատկությունից
և կախված գյուղացիական անհատական տնտեսության վերականգնումը:
Սակայն ել ավելի խոշոր դեր պիտի խաղան սովխոզները գյուղացիական ան-
ջառ մասնատիրական տնտեսությունները խոշոր սոցիալիստական տնտեսու-
թյան ուղիների վրա փոխադրելու գործում: Լենինը բազմաթիվ անգամ ընդ-
գծել է, վոր անհոտ և ուս գյուղացուն ազատել չբաղձրությունից և ան-
հոտ և աշխատավորների վերջնական ազատագրումը, բարի գեղ գյուղա-
կան տնտեսություն մեջ կդրել ինչի անհատական մասը տնտեսությունը, իր
հետամնաց՝ հողի մշակման ձևերով և արտադրության գործիքներով: Ան-
հարձեղ և գյուղատնտեսություն մեջ անցնել մեքանային ու էլեկտրականու-
թյանը:

Սակայն մեքենայացումն ու էլեկտրոֆիկացիան պահանջում են խոշոր
տնտեսություն, ուր մեքենական սարքավորումները կարողանան ոգտագործ-

վել 100 տոկոսով: Նման տնտեսություններ ներկայումս հանդիսանում են սովխոզները և հազվագյուտ խորհրդային տնտեսությունները: Միայն սովխոզներում մենք առանց արգելքի հենց այժմ կարող ենք մարդկային մկանների ուժը փոխարինել մեքենայով: Յեւ միայն այնտեղ, ուր մարդուն սկսել և փոխարինել մեքենան, հնարավոր և գյուղատնտեսության մեջ մտցնել ութ ժամյա բանվորական ու և արտադրանքի ինքնարժեքի աժանացում: Հետևապես սովխոզները պիտի լինեն այն ցուցադրական բները, վորոնք կոոպերացիայի հետ մեկտեղ կհամագնայեն ու կողմեն գյուղացիներին անցնելու սոցիալիստական տնտեսության, այսինքն կադատարեն գյուղացուն յուր հողային հատվածից և ընտելյան չարություններից ու կհաստատեն գյուղում կուլտուրական կյանքի և նյութական բարեկեցության պայմաններ:

«Խորհրդային տնտեսությունն և միակ հնարավոր աղբյուրը ստեղծելու խոշոր որինակելի սոցիալիստական տնտեսություն իր բոլոր առավելություններով: Միայն խորհրդային տնտեսությունների միջոցով ենք մենք ի վիճակի գործնականում ցույց տալու գյուղացիներին խոշոր կոոպերատիվ հողագործության բոլոր առավելությունները»:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՆՈՐ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿԱՇՐՋԱՆՈՒՄ

Անդամահատված, արնաքամ, բարձրթուղի, վողորմելի վիճակում էլին սովխոզները նոր տնտեսական քաղաքականության նախորդին: Անդամահատված էլին այն պատճառով, վոր նրանց բոլոր անտառներն անցան պետական անտառային Փոնդին, վարելահողերի այն մասը, վոր սեպածն մտած էր գյուղացիական նաղելի հողերի մեջ, այլև մարդագետիներն անցան գյուղացիներին: Նման ձեռնարկությունները, ինչպիսիք են՝ ջրաղացներ, սղայի, ծորամեղրի (патока) և ողու գործարաններն ու յուղի գործարանները և այլն անցան նահանգական ժողտնտխորհներին: Նախկին տնտեսական ամբողջությունից հետք էլ չմնաց: Այստեղից անխուսափելի յեղրակացություն՝ սովխոզն իսպառ չէր հանդիսանում վոչ յուր տերխոտրխայով, վոչ յուր կադմակերպությամբ նախկին կարվածատիրական տնտեսությունը: Այդ նախկին տնտեսության կտրտված կմախքն էր:

Յեւ ահա այդ կտրտված կմախքին ներկայումս վիճակված և վտաքի կանգնել: Նա հանվում և պետական բյուջեից և թողնվում և իրքնապահպանման: Դժվար էր, ի հարկե, նրան վոտի վրա մնալ, ուստի վորոշվում և այդ ինվալիդներին միացնել՝ նահանգներով նահանգական տրեստների մեջ, իսկ նահանգական տրեստները՝ մի հանրապետական կադմակերպության մեջ՝ պետական գյուղատնտեսական սինդիկատի մեջ:

Կադմակերպչական կողմից ամեն ինչ կարգին էր, սակայն մոռացված էր տնտեսական կողմը: Յեթե մի անդամալուծի կապես մյուսի հետ, դրանով նրանցից վոչ մեկը վոտքի վրա մնալ, միևնույն և, չի կարող:

Այդպես յեղավ և սովխոզների հետ:

Անհրաժեշտ էր այդ կտրտված կմախքին՝ նախկին կարվածատիրական գույքերին տալ չրջանառության միջոցներ և լրացնել նրանց հիմնական դրամազուլը: Միայն այդ պայմաններում կարող կլինեյին նրանք վոտքի կանգ-

նել և կատարել այն առաջադրանքները, վորոնք դեռ առաջին դեկրետով դրված էյին սովխոզների վրա:

Վոր այդ իրոք այդպես և, կարելի չե իսկույն համոզվել, յեթե հիշենք, վոր նոյնիսկ ամենախաբյուն կարվածատիրական տնտեսությունները բերում էյին, լավագույն դեպքում, գործադրած դրամազուլի հանդեպ 10 տոկոս ոգուտ: Յեւ չե վոր այդ 10 տոկոսը ստացվում էր միայն գյուղատնտեսական բանվորությանը տմարդի շահագործելու ճանապարհով, ունենալով նաև ոժանդակ ձեռնարկություններ և անտառի շահագործում:

Իսկ մեր սովխոզները հնարավորություն չունեյին աշխատելու անտառում, ողու գործարանում, ջրաղացում, յուղի գործարանում: Իսկ բնվորական ձեռքերը սովխոզի տրամադրության տակ մնում էյին որվա մեջ ընդամենը ութ ժամ: Աշխատանքի արտադրողականությունը, ինչպես ամենուրեք, ընկնում և, իսկ վճարումները կատարվում են իրենց կարգին: Կարվածատիրը վճարում էր միայն աշխատավարձ, իսկ սովխոզները վճարելու էյին 18 տոկոս սոց. ապահովագրման համար, 19 տոկոս կուլտուրական և այլ նպատակների, ինչ վոր անձանթ էր կարվածատիրոջը:

Ուրիշ խոսքով, թուլացած, անդամահատված խորհրդային տնտեսություններին առաջադրվում էյին այնպիսի պահանջներ, վորոնք միայն կապիտալիստական մեքենայացված ձեռնարկությունների ուժին և համապատասխան:

Սովխոզներն այդ, իհարկե, կատարել չեյին կարող, և փոխանակ դարգանալու սկսվում և նրանց անկումը, փոխանակ ցուցադրական տնտեսություններ, աղբյուրաբուր բներ հանդիսանալու, նրանցից շատերը ավերակ են դառնում և կատաղեցնում չրջապատող գյուղացիությանը: Սովխոզներն ինքնապահպանման թողնելով՝ յենթադրվում էր տալ նրանց չրջանառության դումարներ: Մեկ Պետղյուզինդիկատի յենթադրվում էր տալ 5 միլիոն ուլրլի հիմնական դրամազուլիս, իսկ իրականում նա Հոգժողկոմատից ստացավ 140 000 ուլրլի, իսկ սովխոզները յերկարատե վալիկի կարգով 1922-1924 թ. ընթացքում ստացել են 3 միլիոն ուլրլի, վոր յուրաքանչյուր տնտեսությանն ընկնում էր 1000 ուլրլ: Այդ մի կաթիլ էր, յեղած սրահանջի հանդեպ, մի կաթիլ, վոր իրական ոգնություն չբերեց սովխոզների վերականգման գործին:

Սակայն գյուղական տնտեսության վերականգնումը պահանջում էր սովխոզների պահպանումը, և Հոգժողկոմատը, չնայած յուր գոյության անսահման ծանր պայմաններին, արեց այն ամենը ինչ վոր ի վիճակի էր անել և փոքր առ փոքր վերականգնեց սովխոզները:

Այդ վերականգնումը, այնքան վորքան դրամը սուղ էր, կատարվում էր իրենց՝ կոլխոզների հաշվին: 1923 թ. վորոշվում և սովխոզների մի մասը վերացնել, վորպեսզի նրանց ինվենտարով վերականգնեն մնացած սովխոզները: Այս ոգնեց: Նախ վոր մեր ուշադրությունը կենտրոնացնելով քիչ քանակով սովխոզների վրա, յերկրորդ, վոր այդ սովխոզներն ամբացան ի հաշիվ լուծարքի յենթարկվածների, յերրորդ, վոր սովխոզների ցանցից՝ դուրս նետվեցին բոլոր մանր, անչահավետ տնտեսությունները:

Միաժամանակ միջոցներ ձեռք առնվեցան փոքրացնելու վերադիր ծախսերը:

Նույն ժամանակում որենադրական միջոցով հաջողվեց աստիճանաբար վերադարձնել սովխոզներին ոժանդակ ձեռնարկությունները, տեղական նշա-

*) Բուխարին և Պրիորոտենսկի—կոմունիզմի այրուբներ:

նախաժողովուն ունեցող անտառներին մի մասը և հողաշինարարութեան գործուղութեան նախադարձով վերջէլ ամուր սահմաններ, այդպիսով վերջ դնելով չընկալալից զուգահեռներին հետ ունեցած մշտական վեճերն: Հաջորդեց ինքնակամ և արտադրութեան հետ չկապված ծախքերը և բանկերում ստանալ անտեսական ձեռնարկումներին համար վարկ:

Այսիսով արդեն 1924 թ. աշնանը շատ սովորական վտարի կանգնեցին: Այդ առավելագույն տեղի ունեցավ այնտեղ, ուր տեղական իշխանութեանը սովորականին ցույց տվին աջակցութեան: Այսպէս՝ Բանախարարութեան հետ հետապնդութեան համաձայն, այդ ժամանակում բոլոր սովորականին 67 տոկոսը արդեն կատարել էին այս կամ այն աղբիւրները առաջադրանքները, իսկ 70 տոկոսը բոլոր սովորականին շահավետ էին: Այնուամենայնիվ արեստացված բոլոր սովորականները միասին տվել են 135,084 ուրբի մնաց:

ՍՈՎԵՏՆԵՐԸ ՎՈՐՈՒՄԵՍ ՈՐԻՆԱԿ ԳՅՈՒՂԱԿԱՆ ԽՈՇՈՐ ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՄԱՆՐԵՐԻ ՀԱՆԴԵՄ ՈՒՆԵՑԱԾ ԱՌԱՎԵԼՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ

Մենք պիտի գլուղացուն աղատենք արտրից ու մանդաղից, հնարավորութեան տանք նրան մեջքը ծուկ ու անցնել սոցիալիզմի կառուցմանը:

Այդ ճանապարհը կոտորեցիւրան է, կոլեկտիվ հողագործութեանը: Սակայն գլուղացին չի թեքվի դեպի այդ ճանապարհը, յեթե մենք նրան չսպառնացնենք գործնականում խոշոր գլուղական անտեսութեան առաջնութեանը մանրերին հանդեպ: Դիտողական յեղանակով սովորեցնելու և համոզելու, ցրելով անտեսութեանը կոլեկտիվ հիմունքի վերածելու գործում, պիտի սղեն սովորականները:

«Խորհրդային անտեսութեան և միակ հնարավոր աղբյուրը ստեղծելու խոշոր սրինակէլի սոցիալիստական անտեսութեան յոր բոլոր առաջնութեանը: Միայն խորհրդային անտեսութեանը միջոցով ենք մենք ի վիճակի գործնականում ցույց տալու գլուղացիներին խոշոր կոտորեցիւրային հողագործութեան բոլոր առաջնութեանները: *»

Բայց ինչու՞ այդ «միայն խորհրդային անտեսութեանը»: Նրա համար, վոր այնտեղ աչքի առաջ է խոշոր անտեսութեան կաղմակերպութեանը—և միակ կաղմակերպութեանը: Ուրիշները դեռ պիտի ստեղծել իսկ նա հիմք է ծառայելու ստեղծելու նոր զինակիցներ այս մարտի դաշտում—կոլեկտիվ անտեսութեանը, վորոնք հետո ծանրութեան զգալի մասը կառնեն իրենց վրա: Խորհրդային անտեսութեաններին մի վորոշ մասն արդեն ժառանգել է կաղմակերպական հողարականարդի տեխնիկան: Այսին մեքենաներ, դուրս ծարան, կար և անտեսութեան կաղմակերպութեանը, և աղբաւորութեան ու թերը: Անհրաժեշտ եր միայն բուժել քաղաքացիական կովի պատճառած վերքերը, և խոշոր գլուղական անտեսութեանը կարող եր դառնալ ցուցադրական:

Արդ, ի՞նչ է տեսնում գլուղացին մեր առաջավոր սովորականներում: Նախ և առաջ կատարելագործված մեքենաներ, ելեկտրականութեան և այդ մեքենաների սղուտը, ապա մարդու ազատագրումը հողի և բնութեան ճնշումից, յերրորդ՝ խոշոր անտեսութեան շահավետութեանը:

*) Բուխարին և Պրիորոսենսկի—Կոմունիզմի աղբյուրներ:

Սկսենք մեքենաների և ելեկտրականութեան գործադրումից:

Գլուղացին մեկ ակտիվ վրա ծախսում է մեկ մարդու և մեկից չորս ձիու ուժ, նայած հողաշինարարին: Սովորական մեկ մարդը միանգամից կտրում է 3-12—ակտիվ մեկ տրակտորով, դեռ միաժամանակ տափանում է և է: Գլուղացին յերեք հեկտարը մեկ շարքում է վորում, իսկ սովորական բանվորը մեկ ուրում:

Գլուղացու ձին ամբողջ տարում կեր և խնամք է պահանջում, իսկ տրակտորը միայն աշխատանքի ժամանակ: Ձին ուտում է կաթնատու անտեսներին համար անհրաժեշտ կերը, իսկ տրակտորը բավականանում է կերասխով կամ նավթով: Ձիով պետք է վարել, յերբ նա ազատ է, տրակտորով՝ յերբ այդ պահանջում է հողը: Իսկ ժամանակը, մի թե նա գլուղացու անտեսութեան մեջ վճռական դեր չի խաղում: Նա, ով կարողացել է վաղացել անել, համարապէս հողը կրկնակի բերք կտանա: Յեւ այդ մեքենան, այդ տրակտորը ինչու է ի կարող աշխատել և կալի ժամանակ, և ազալու, և ելեկտրականութեան ստանալու: Մյուս մեքենաների հետ միասին—շարքացանի, հնձողի կախողի, դինամոյի՝ նա մեծապէս փոխարինում է մարդու միանային աշխատանքը, աշխատանքը կատարում է լավ, շուտ և խնայողորար: Մեքենաների ոգուտը պարզ է. բայց այդ մեքենաները անհատ գլուղական անտեսութեաններում գործադրել կամ չի կարելի, կամ ձեռնառու չէ: Այն ժամանակ մենք տեսնում ենք, միացեք կոտորեցիւրային, դեպքեր միասին և աշխատեցեք միասին: Յեւ այդ մեքենաներից ոգուտ ստանալու համար համոզված սովորականներին միանալից միանում են: Յեթե նրանք այդ շանն, հանդես կզա նախաձեռնող մի գեղջուկ, վորը կզինի մեքենաների մի մասը և կվարի ու կկալի ուրիշներին համար, շահելով դրանից մնացածների տգիտութեան ու դանդաղութեանը շնորհիվ: Զիշտ է, այդ հնարավոր չէ բոլոր ուսյոններում և բոլոր մեքենաների նկատմամբ: Փոքր հողամասի վրա, սակավահող ուսյոններում, այդ շահագործումն անել չես կարող:

Բայց վաճ միայն այդ ակնհայտ ձեռնադրութեանը յերբեմն կարող է ըստ իրակն անցնել հողը մեքենայով մշակելուն: Շատ հաճախ դեպ այդ միջոց է անհրաժեշտութեանը: Իսկ, սակայն և գլուղացու ձին կամ մի շարք գլուղացիներ անհատարակ ձի չունեն, իսկ այդ այժմ շատ հաճախ է պատահում: Վարան՝ դ է յեղքն այդ գլուղացիներին համար. ձի՞ դնել, իսկ յեթե չկա. չէ՞ վոր մեր յերկրում ձիերի ընդհանուր պակաս կա: Իսկ յեթե ցածկանա մեծացնել, պետք է սպասես ամբողջ տարիներ: Իսկ տրակտորը միացյալ ուժերով կարելի չէ դնել ցանկացած ժամանակ, միայն նախորոք պետք է մտածել այդ մասին:

Այժմ տեսնենք այդ ինչպէս է ազդում գլուղացու անտեսութեան վրա:

Գլուղացիները համոզվելով սովորական սրինակից գնեցին աղակտոր, գնեցին ընդհանուր ուժերով: Անցնում են վարելու: Տրակտորը սիրում է մեծ դաշտ, և վորքան մեծ է դաշտը, այնքան ավելի է տեսնում վարը:

Ի՞նչ պետք է վճռեն գլուղացիները:

Առաջին հերթին վարել միջնակները, այսինքն վարել բոլոր հողակտորները միատեղ և վոչ միայն վարել, այլ և տափանել:

Ով ուզում է պահել յուր սահմանը, կանգնեցնում է ձող: Բայց շուտով պարզվում է, վոր միասին ցանկն էլ ձեռնառու է. սերմերն ստանում են հող-թողկոմատից փոխառութեան կարգով, իսկ շարքացանը վերցնում են վարձով, կամ դնում են ընդհանուր ուժերով:

Ի՞նչ միտք ունի, վոր ամեն մեկը ցանի առանձին: Վոչ մի: Յեւ վա-
րում են միասին:

Յեկավ բերքը համաբերու ժամանակը, վարձով վերցնում են խրճակապը,
նրան քաշում է տրակտորը: Ինչ միտք ունի առանձին հնձելը: Վոչ մի: Հե-
ծում են միասին ու այդ գործը կատարում են մեկ տրակտորիստ և մեկ
հնձվոր հարյուրավոր մանգաղավոր կանանց տեղ:

Յեկավ կարելու ժամանակը: Վարձով վերցնում են կալիչը և կամ գը-
նում են միասին: Ի՞նչ միտք ունի, վոր ամեն մեկը կալի առանձին: Կալ-
իչը պահանջում է մի քանի ընտանիքների միացում. այգաբե և գործի պը-
րոցներ: Բացի դրանից սերմը միատեսակ է, միասին ցանած և միասին հըն-
ձած. կարող է յուր խտրվելը դարձել առանձին. չէ՞ վոր նշանաձողը ցույց
է տալիս սահմանը: Բայց միտք չունի:

Յեւ կարում են միասին: Հիմա ամեն մեկը մոտենում է յուր պարկով
և վերցնում է իրեն հասանելի բաժինը:

Ի՞նչ է ստացվում:

Նշանաձողն ավելորդ է դուրս դալիս: Նա վոչ վոքի պետք չեկավ վոչ
վարի, վոչ ցածքի, վոչ ել համաբերու ժամանակ:

Ահա ձեզ և արտադրողական կոոպերատիվ: Իսկ այստեղից դեպի ընդ-
հանուր սպասումը՝ մի քայլ է, յեթե ջրաղացն ընդհանուր է, սեղանատունն
ընդհանուր է, փուռն ընդհանուր է և հացահատիկի իրացումն ընդհանուր է:

Բայց այդ մեքենայացման պրոցեսը զուգորդվում է մի ուրիշ կուլտու-
րական պրոցեսի: Գյուղացին ազատ ժամանակ ունի, նա այժմ միջոց էլ չա-
ռնի: Արտադրության միացումը միասին թերթ ստանալու յե մղում և ակումբ
ընթերցանություն, դասախոսություններ կազմակերպելու:

Կենցաղը գյուղում փոխվել է: Փոխվել են արտադրական միջոցները և
հետը փոխվում է կենցաղը ու հողերանությունը, ներքինը. «կացությունը
փոքրում է գիտակցությունը»:

Այդպիսով մեքենաների գործադրությունը սովորներում փչում է
գյուղացիների անդրձնեղեղյան հայացքը դեպի գյուղատնտեսությունը,
համոզում է նրանց ելևկտրականություն և մեքենաների ողտադործության
առավելությունները և դրանով նա հեղափոխություն է առաջ բերում գյու-
ղատնտեսական տեխնիկայի մեջ, վորը յուր հերթին սկսում է փչել գյու-
ղացու կենցաղի հին ձևը:

Բանվորական որվա հարցը: Հենց այժմ էլ քիչ չեն ախ դեպքերը, յերբ
գյուղական ժողովներում չմեցնում են ձեզ՝ «Իսկ չի՞ կարելի, վոր քաղաքի
բանվորների հետ փոխենք մեր տեղերը» հարցով: Ճշմարիտ է. այդ հարցը
բավականաչափ լուրջ չէ, սակայն և այնպես, նա վկայում է այն մասին,
վոր գյուղացիներն սկսում են յուրացնել քաղաքի կուլտուրական պայմաննե-
րի առավելությունները գյուղի հանդեպ: Հեղափոխության առաջին տարի-
ներին գյուղացիները հայհոյում էին բանվորներին նրանց թամբալության
համար: Ի՞նչպես: Գյուղատնտեսության մեջ աշխատել ընդամենը ութ ժամ:
Գյուղացին դաշտից յերբ վերադառնում է տուն նախաճաշի, բանվորը այդ
ժամանակ դեռ նոր է վեր կենում տեղից: Սակայն այժմ հայհոյանքին փո-
խարինում է նախանձը: Այդ նրանից հետո, յերբ գյուղացին սկսում է նկատել,
վոր ութ ժամյա բանվորական որով տնտեսությունն սկսում է ուղղվել և տալ

յեկամուտ և նույն իսկ ավելի, քան յուր տնտեսությունը: Նա տեսնում է,
վոր թամբալին չպիտի չփոթել զարգացած բանվորի հետ, վորը յուր տեղ
մեքենային է աշխատել տալիս և դրա համար գործը գլուխ է բերում ութ
ժամյա բանվորական որվա միջոցով, յեթե յեղանակը չի խանգարում և դը-
րանով չի հարկադրվում յերկու անգամ ութ ժամ աշխատել:

Նա միաժամանակ սկսում է հասկանալ և մի ուրիշ բան, այն՝ վոր Յ
ժամյա բանվորական որվա կարելի է անցնել միայն տնտեսությունը մեքե-
նայացման յեթարկելու դեպքում: Այստեղից յերկրորդ դրվում—անցնել
սովորում գործադրվող մշակման ձևերին: Յեւ, վերջապես յերրորդ յուր՝
դրվում—գյուղական խոշոր տնտեսության շահավետությունը:

Գյուղական խոշոր տնտեսությունը լինելու յե կապակցված տնտեսու-
թյուն: Հացահատիկային կուլտուրային քովնորի այստեղ դրվում է կաթնա-
մթերքի ու անասնաբուծության տնտեսությունը, հացահատիկի վերամշակու-
թյունը—սպիրտի, ոսլայի, յուղի, ալյուրի, գալետի պատրաստումը և
այլն: Տնտեսության նման կառուցվածքի հետևանքով գյուղական տնտեսու-
թյան օղորանքն այլ արժեք է ստանում:

Այս առաջին:

Յերկրորդ, այստեղ արտադրանքի իրացումը լավ է կարգավորված և
արտադրանքի տերը քիչ է կախված յուկայի վոստնող գներից, առանձնապես
միջնորդ-գնորդի խաբերալություններից:

Յերրորդ, միայն խոշոր տնտեսությունն է ի վիճակի ագրոնոմ պահել,
նաե ի վիճակի անասնապահությունը դրադվել:

Նույն ոգուտն ստանալու համար ինչ սովորին է ստանում, գյուղացին
հարկադրված է կազմակերպել արտադրական գյուղատնտեսական կոոպե-
րատիվ:

Ահա ինչպես են սովորներն իրենց որինակով ազդում գյուղացիական
տնտեսության վրա և մղում նրան դեպի կոոպերացում, դեպի սոցիալիստու-
կան հողագործության այդ ուղին:

Լացիս. — Խորհրդային տնտեսություններ.

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0184794

